

המלה

ישרו בערבה מסלה לאלקינו (ישעי' מ' ג')

ירחוק — בעברית ובאידיש

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד הרבנים דניו-יאָרק רבתי

חוברת ב'.

ב"ה, חדש אדר, תרצ"ו.

שנה א'.

תכן הענינים:

שאלות הזמן: אך מליון אחר, עלבונה של תורה, "טימפל" בירושלים..... המערכת
 עתידותיה של היהדות באמריקא..... הרב ניסן טעלושקין
 אמרא יאי לפורים..... הרב ישראל דושאוויץ
 ע"ד הדיפורם הקונסערוואטיווי בקדושין..... הרב יוסף אלוי הענקין
 כעין מכתב אל העורך..... הרב מאיר ברלין

אונזערע פראבלעמען: די שחיטה גורה, אונזער חוב צו פוילישע אידען, און אונזערע
 רוסישע ברידער?, עזרת תורה..... רעדאקציע
 פון אונזער אייביגען קוואל..... הרב משה מאיר ישר
 אונזערע אינסטיטוציעס: היאם..... אברהם הערמאן
 א בריעה אין רעדאקציע..... הרב הכואב לעמו
 פון דער אידישער וועלט, די מורחי קאנווענשאַן אין וואשינגטאָן, רדיפות אויף אידישקייט
 אין רוסלאנד, פון דער טהעטיגקייט פון ועד הרבנים, מודעה ואזהרה פון „ועד הרבנים" דניו-
 יאָרק רבתי, אבדות, ברכות ומודעות.

"HAMSILOH"

Published by
 RABBINICAL BOARD OF GREATER NEW YORK
 229 East Broadway, New York, N. Y.

Vol. I

New York, March, 1936.

No. 2

תנאי החתימה:

לחצי שנה — \$1.00

לשנה — 2 דולר

שאלות הזמן

אך מיליון אחד !

אין אנו באים בטרוניא על אותו העשיר הנדיב מאחינו שנדבח לנו לתת בשביל מקצע אחד באוניברסיטה שני מיליונים דולר.

האוניברסיטאות בארצנו ברובם פתוחים בפני בני נעורנו, ובוראי שעשירי אחינו צריכים לקחת חלק בבנינם ובהוצאותיהם.

אולם מה שדוה לבנו הוא, מדוע לא ימצא בין רכבות אמידו אחינו שבארץ זו ובין העשירים שבנינו, אף אחד או אחרים שיבינו להפריש נדבה הגונה, בערכן של אלה הנתונות למוסדים כללים, בשביל המוסדות לתורה והנוף דתי בארצנו.

למה אין בין בעלי היכולת החרדים שבנו כאלה שיראו מה שבידיהם לעשות לעמם בארץ זו ולזכרם שלא יסוף מתוך ההיסטוריה של הישוב היהודי באמריקא.

והשעה — שעת הכשר היא לבנות כאן בית נאמן לתורה ויהדות.

כי היו ימים שאפילו ברכוש היותר גדול לא היינו כונים כאן ולא כלום, חסרו לנו אז לא רק אמצעים אלא אף בנים שילכו אתנו, והי' עסקני הישיבות והתלמוד תורות, אלה גדולי הרוח שבנו שמסרו ומוסרים נפש על הרבצת התורה, היו הם זקוקים לסכב על פתחי הורים ולהתחנן מלפניהם שימסרו בניהם לתורה. לא כן עכשיו — הישיבות — אלו הי' להן

האמצעים הנחוצים היו קטנות מהכיל את הרוצים להכנס אליהן, ולא עוד אלא שבמקום 14-15 ישיבות שבכל אמריקא שלנו היו לנו מאות ישיבות ו, פאראקואל סקוהלס" לבנים ובנות. ישיבה בכל שכונה ושכונה המיושבת מאחב"י — והת"ת היו מתגלגלות להיות מכינות לישיבות, ובמקום שלשים אלפים בת"ת וחמשת אלפים בישיבות, היו לנו הרבה יותר בת"ת ועשרות אלפים בישיבות.

ואם לא היינו מצילים את כל 240 אלף שאין מבקרים בתי הנוף לתורה ויהדות, היינו בודאי מצילים חלק חשוב מהם. והעיקר, כי אלה

אלפי בני הישיבות בצאתם מבתי ספריהם היו יוצרים סביבה יהודית אחרת, סביבה בריאה מלאה חיים של תורה ויהדות, והם שהיו גורמים להמשיך אחריהם את יתר אלפי הילדים שאין נזקקים עכשיו לתורה.

וכ"ז אלו היינו יכולים לקבל את כל מי שירצה להכנס בלי תשלום שכר, ובהדרים יפים, שלא יהיו יושבים צפופים, ושלא יהיו צריכים לצמצם את המורים ושעות הלימודים, והתכניות היו מתרחבות ומתעמקות, וההנוף בכלל מראשו ועד סופו היה מתרכז תחת השגחה צבורית פקוחה, וכשלא היו העסקנים צריכים לבנות ולהתכונן ע"י מגיבות שאין נותנות כבוד למוסדות, ומטיילות ריח של צדקה בארבע אמות של תורה. ובני הנעורים היו רוחשים יותר כבוד לבתי חנוכיהם.

ומה מצער הוא מיליון אחד, בארץ רבת העשירים והנדבנים בארצנו, לעומת התכלית הגדולה להקים את התורה והיהדות באמריקא, לבער את העם-הארצות מקרבנו ולקים דור של תורה וחוכבי יהדות בתוך רבע עם ישראל השוכן בארץ זו.

העשירים גדולי הרוח שבנו — איכם ? !

עלבונה של תורה

רגילים אנו כל כך בהודעות מפתיעות שונות הבאות בעתונים יום יום, עד שאין מפליאות עוד אותנו כלל, ואנו עוברים עליהן בלי תשומת לב מיוחדת.

אולם הטא גדול היינו חומאים לעצמנו ולקהל החרדי, אלו עברנו בשתיקה על הודעה, שבאה בחלק המודעות, בימים האלה בעתונים, מצד ה"קאורט" היהודי שברחוב ברודוויי.

הקאורט הזה, אינו מסתפק בתעודתו הרממה לפשר סכסוכים שבין אחד לחבירו, בין יחיד לצבור ובין איש לאשתו, אלא שמצא לנחוץ להוציא הוצאות ולשלם בעד הודעה המודיעה,

כי פותח הוא מחלקה מיוחדת שבה יעסק הקאורט, בהשתתפות רבנים ש הוא מזמין, בנתינת עצות בעניני קדושין, גיטין ועוננות.

ואנו ביחד עם הקורא התמים, נשאל וכי אין רבנים בניו יארק, וכי אין לנו ב"ה כאן מאות רבנים שהחלק היותר חשוב מהם, הנם גדולי תורה היודעים להשיב על שאלות של קדושין וגיטין ועוננות, ויודעים לנהל בעצתם את שואליהם דבר? או אפשר שהרבנים, הקשיחו את לבם וסגרו דלתותיהם בפני השואלים או השואלות, והם, השואלים והשואלות האומללים דופקים על פתחי רבנינו ואין משיב להם דבר, עד שנתגלגלו עליהם רחמי הקאורט שבברודוויי הרחוב והזמין אליו רבנים להשיב עצות להנעלבים הללו.

אבל מארי' דאברהם, וכי אין כל חי רבני ישראל רועיו ומדריכיו מוקדשים לכל צער ודאגה של לב כואב בבית ישראל, וכי יש לנו רבנים בישראל, שאינם פותחים לא רק את פתחי בתיהם אלא אף חדרי לבם אל כל אנתה וכל דמעה של בן או בת ישראל, והאם לא שקרו ואין שוקדים רועי ישראל לתקנת חיי המשפחה וכל שכן לתקנת העלובות שבבנות ישראל? ואיך אפשר לצאת בהודעה כזו ולכלי התחשב את הכאב שתגרום לאלה שלבם כואב תמיד לגורל אחיו ואחותיו, כאלו לב אבנים להם ואינם פונים לצערם של ישראל, וכאלו אין תקנת המשפחה בישראל נוגעת אליהם. כמה גדולה החרפה וכמה גדול העלבון.

וגדולה מזאת. איך לא ירא ולא חשש קאורט חולני לקחת עליו אחריות גדולה כזאת בדינים וענינים שצריכים ידיעה רבה בש"ס ופוסקים, שמוש חכמים ופלפול חברים, כמו עניני קדושין וגיטין ועוננות, שכל ספק בהם, וכל מכשול קל יכול להביא לידי פסולי משפחה, ומי ייפה את כחו להכנס ברשות שאינו שלו ובנבולים כאלה שבמקום עצה ותקנה יכול להביא מכשול וקלקלה. חו"ש.

והרבנים שהוא מבטיח להזמין, אם יהיו באמת גדולי תורה והוראה, למה להם הקאורט, וכי עלובים הם אהלי התורה ור' אמות של

„טימפל" בירושלים!

שחוק מכאיב לב עוררה בנו הבשורה שנתבשרנו, כי נדב לבם של הריפורמים שלנו, בני נוסח אשכנז ואמריקא, לזכות את עם ישראל במתנה טובה, בדמות „טימפל" שיבנה על ידם בירושלים עיר הקודש.

מוקפים אנו גזירות ופורעניות מכל צד ופינה ברחבי הגולה, שקועים אנו בים של יגון ואנחה, הישוב הארץ-ישראלי כלו מלא דאגה וחרדה על קיומו, והם, הריפורמים, אין להם דאגה אחרת אלא להרבות מחלוקת בישראל, והולכים לנעוץ חרבם בלב העם במקום היותר מקודש.

כמאה שנה טפלו בשיטה השוללת את הלאומיות הישראלית, את הגזע העברי, מחסו מסדורי תפילותיהם כל זכר לתקוות העם לעתידו, כחשו בעם ולא הכירו את ארצו ופתאום כשנתאכזבה שיטתם זו בארצות הגולה, והגוויים למדום לדעת, כי אי אפשר להיות בן רת משה ולא להיות באותה שעה גם בן עם משה ונוכחו כי העולם אינו רוצה להכיר כלל בתעורה מיוחדת שזכו בה את עם ישראל, להאיר לתבל ולדרים עלי', וראו שהקדע משתמטת מתחת רגליהם, עמדו ומצאו כי אין להם אלא לנסות כחותיהם בארץ שכחשו בה, וכנכרי' נחשבה להם.

צופים הם להבנות ע"י „חצאי" ו„רבעי" היהודים שההכרת עקרם מאשכנז מולדתם לארץ אבותינו, חוששים הם שמא האויר של קדושת הארץ יעמידם על היהדות השלמה, ושמא לכל הפחות בניהם של אלה ישאפו אל תוכם את רוחה של היהדות המסורתית והיו לבנים נאמנים

ההגנה שהם צריכים לנהל נגד השמאלים שלנו האומרים ל"האדום" את הארץ ע"י השיטה המרקסיסטית שבידם, המשתמשים בשפת קודש לעקור כל קדושת-דת מן החיים, ובאים אלה ומזיקים את הישוב למלחמה חדשה, נגד הבאים להרביץ תורה של יהדות בלי תורה ובלי יהדות, זאת אומרת להוסיף להישוב החרדי מכאוב על מכאובם.

אולם אם נפש יפה להם ואין רוצים להתחשב עכשיו את הפרצה שיביאו לישוב, ואין להם עליהם להמנע מדרכם, לבלי הכאיב את החרדים שבעם, אבל בימים מועטים יעמדו על טעותם, כי לא בארץ התורה והנביאים מקום לרברי הרוח שלהם, ולא יארכו הימים ויוכחו לראות את שיטתם שהיא קפוחה, ומהלכם שהוא תועה ומתעה, וידעו כי אין לעם ישראל אלא התורה שמציון ודבר ד' שמירושלים.

לעמם, תורתם וארצם, ובאים הפטרונים — הרפורמים לעקל עליהם את הדרך ולהוליכם בארץ נלוז זה שהם הלכו ותעו בו. ובשבילם הם באים לבנות "טימפל" בירושלים עיר הקודש. טימפל בתבניתו ורמותו שירענו אותו בגולה, בתערובות אנשים ונשים במקהלה של שרים ושרות, כש"רבי" או חזן לבוש שחורים עורך צירימוני' של עבודה עפ"י חוקי ומנהגי הקתולים או הפרוטסטנטים, אלא שבמקום השפה האשכנזית — שהאנגלים אין מורים בה, ובמקום השפה האנגלית — שפטריוטי אשכנז לא יסכימו עלי', ובמקום שפת השכנים — הערבית, מכיון שלא זכתה עדיין ארצנו בערבים בני דת משה, במקום שפות אלה ישתמשו בלשון הקודש, כלומר בשפת הנביאים חווי עתידנו, שהם, הרפורמים, כופרים בו. לא די להם, כנראה לבני ארץ ישראל מלחמת

עתידותיה של היהדות באמריקא

מאת הרב נימן טעלושקין

דיננו לשמים ותו לא? וכי כך אנו נוהגים בדברים הנוגעים לגופנו ולרכושנו החומרי. וכי אין אנו מחשבים חשבונות שלעתיד למען דעת כיצד לסדר את חיינו בהוה? ולמה לא נתענין במדה זו גם ביהדות שבנפשנו היא, לחשוב על גורלה, על התקוות הנשקפות לה בארץ זו, לפשפש במעצורים העומדים בפני התפשטותה והתפתחותה, ואולי מתוך כך נמצא את התרופות שבידנו לעשותן להבטיח עד כמה שאפשר את קיומה של היהדות בארץ זו כל זמן שעלינו עוד לחיות בגולה.

כי כל האומר, שבאמריקא אין מקום ליהדות, או שבכלל טבעה של ארץ זו הוא נגד התורה והדת אינו אלא טועה. ולא עוד אלא שאמרה זאת אינה באה אלא מעצת היצר.

כל מי שרוצה להשליך מעליו עול היהדות (ועל הרוב כבר השליכה בעורנו בספינה, בדרכו

היש ליהדות מקום באמריקא? היש לקוות כי היהדות תכה שרשים בארץ זו, או חו"ש נבל תבל ביהר עם אלה זקני האימיגרנטים שהביאו אותה עמהם הנה, ואם אפשר לצפות כי הדור הבא יחליף כחה של היהדות המסורתית להחיותה בכל כללי' ורקרוקי' או שהבאים אחרינו ירגלו באיזו יהדות ריקנית, צורתית וצירימונית ממין זו שהיתה לנו — הרפורמית? שאלות כאלה וכיוצא בהן מנקרות במחותיהם של אלה הנאמנים לעמם ותורתם, ולבם כואב עליהם בהעלותם אותן על דעתם, אלא שעל הרוב משתמטים מלטפל בהן. חוששים לגעת במקום הכואב ביותר. ונוהג הוא החרד לרתו לאמר לעצמו: למה אדאג לעולמו של הקב"ה, העולם שלו והתורה שלו, כרצונו — כן יעשה וכן יהי'.

אולם הרשאים אנו לחשוב כך? הרשאים אנו בדברים התלויים בנפשנו ובתורתנו למסור

הרוצים בחדא מחתא לבטל את מציאותה ואפשרותה של היהדות באמריקא, לומר בכלל אמריקא — ארץ טריפה היא.

אבל לאורך ניסא א"א להכחיש את העובדא, כי מכל 375 אלף ילדי ישראל בני גיל של חדר אך מעט יותר מן כ"ה אחוזים רוכשים חנוך תורני או דתי והשאר גדלים בלי תורה, ככורים ועמי הארץ. וכשבאים לבתי הכנסת בשבתות ויו"ט וכ"ש בחול מוצאים על הרוב אך את הזקנים ואומרי קדיש, ואף ב"ימים הנוראים" ובימי "יזכור" שאנו רואים בהם אלפי מתפללים בבתי הכנסיות, כשאנו מסתכלים ברובם אנו מוצאים אותם, שאינם יודעים אף צורת אות בעברית והקדיש נאמר מתוך איזה „ענגליש קאלענדאר“; והשבת הרי הוא מחולל באופן גם זנורא; הכשרות אינה נזהרת, וטהרת המשפחה כמעט שנשכחה לגמרי. — אילוני' שאינה משמחת כלל.

וכ"ז בארץ שאין עוד ממלכה כמוה החולקת כבוד לדת בכלל, ומכרת את השבת בפרט, בהיות בתי ספרו' סגורים בשבת והפועלים רובם ככולם חפשים מעבודה בשבת.

מי אשם בזה? לא הממלכה, שכאמור אין מצדה כל מניעה לשמור כל חוקי התורה, ולא המדינה בכלל, כי הרי החיים נוצרים ונעשים בידי בני האדם החיים בתוכה, ואם יש מועט העומד על יהדותו למה לא ילך הרוב אחריו? ומה שתמוה ביותר הוא, חסר ההשפעה של החרדים לדת על השטח שמחוץ לגבולם, ולמה לא עלתה עד הנה בידם לכבוש לפחות חלק חשוב מן הצבור היהודי ולקרבו לתורה ומסורה?

הרבה סבות לדבר, אולם אנכי רוצה לעורר בזה על שתיים שלדעתי הן החשובות ביותר.

האחת, אולי היא אשמת אבותינו (בבקשת מחילה מהם אם שוגה אני בדבר). אלו ראו הם את הנולד, כי אמריקא תהא למקום מנוחה בשביל מיליוני פליטי אחינו שבגולה, אלו חשבו ומצאו כי ארץ זו לא רק שתהא לפליטה לרבע העם, אלא שתהא למחי' ולחומה פוליטית וכלכלית בשביל כל העם שבגולה, אלו נזרקה

לאמריקא) שולל את אפשרותה בארץ זו, למען הצדיק את עצמו, כלומר למה אנסה בדבר שאין לו כאן מקום; כמו שכל הרוצה לאכל טריפות מבטיח את עצמו, כי „אפילו האבנים באמריקא טריפה הם“, ולפיכך למה יוציא הוצאות של חנם לכשרות שאינה במציאות לדעתו, וכל שאינו רוצה לחנך את בניו בדרך התורה מרצה את עצמו בהנחה, שהדור הצעיר דור של גוים נמורים הם ולמה ילאה את בנו ויבזבז את כספו על לא דבר.

כאמת אין הדברים כן. יש כאן מקום ליהדות ומי שרוצה יכול להיות שומר תורה ואמונה בכל פרטי', ומי שלכו ער לתורה ימצא מקום לחנך את בניו בדרך התורה והאמונה, ושומר נפשו יכול להזהר בכשרות ובשמירת שבת כדת של תורה. יהי נא הרצון, והיכולת לא תחסר. והדברים אמורים ביחוד בשנים שמן המלחמה העולמית ומעלה. המלחמה הזאת והפוגרומים שהיו כרוכים בה הביאו לכאן עשרת אלפי חרדים לתורה ודת ומהם גדולי תורה, חסידים ואנשי מעשה, וכל אחד מהם עני לו עונה מסביבו וייער חוג חרדי המשפיע מתוכו על הקיפו. וכבר אתה מוצא פנות של חרדי תורה אף במקומות הרחוקים ממרכז היהודים, כמו בערי הדרום וכדומה, וכ"ש בכרכים כנוריוורק, שיקאגא, פילאדלפיא וכדומה, וכל מי שירצה להשאר ביהדותו הנמורה ימצא לו סביבה כזו שלא תכביד עליו להיות יהודי נאמן לתורתו ודתו, ואף לחנך את בניו בדרך זו.

השפעת החרדים על הישוב האמריקאי נכרת כאן לא רק בעשרות הישיבות ובמאות הת"ת שנוסדו כאן, כ"א אף מעובדא, לכאורה קטנה, זו. כי בשעה שלפני עשרות בשנים היו בני ריקים ופוחזים כאלה שנתארגנו מסביב ועל ידי עתון כ„ווארהייט“ וחללו יום הכפורים בפרהסיא, ואף השליכו אבנים לבתי כנסיות, עכשוו אפילו אלו היו רוצים עתונינו לצאת ביום הכפורים אינם יכולים, בהיות כל החנויות סגורות על מסגר, בימים הנוראים ואין מוכר ואין קונה.

אולם כל זה, כמובן, לא נאמר אלא נגד אלה

בחי' להשתתף בצערו ולראות בשמחתו, שמתוך כך נבראת הרמוניא קבוצית המביאה לידי יחס נפשי מאוחד, והיחס הזה סוף הוא שנעשה לצנור של השפעה המביא את האחד להכיר בטוב וביופי של השני ולשאוף לחיות כמותו.

ורברים הללו הם שחסרים בארץ זו. אחינו כאן אין יושבים ישיבת קבע במקומותיהם ובשכונותיהם. ובכלל אין לנו כאן אותו הטפוס של "בעל הבית" שהי' לנו באירופה, זה שחביבים הי' עליו "די פיר ווינקעלאך" שלו כנפשו, ולא זו מהם עד שנפטר מעולמו והנחילם לבניו. המשג הזה כמעט שאיננו פה.

יושב לו היהודי האמריקאי בביתו שקנה או ששכר בבראנווויץ, וכשהוא חרד לרתו נרבק הוא לביה"כ הסמוך אליו, נקשר אל הרב של ביה"כ זה, שומע למדברותיו, מושפע מדברי מוסרו, נעשה חבר בחברת משניות וכדומה, של קהלה זו, נושא בעול הצבור והי' לאבר בלתי נפרד ממנו ופתאום בשביל איזה קפריז קל ערך מוכר הוא את ביתו, עוקר מדירתו ולמחר אתה מוצא אותו כבר בסביבה אחרת מושפע מבעלי דעות מהופכות, ושוב איננו מה שהי' מתמול שלשום. ונוהגים כך לא רק בכרכים, כי אף בערי השדה תמצאו את אחינו מחליפים את עסקיהם וערי מושבותיהם כחליפת בגדים.

ועם חלופי גברי ופזורי הכחות לא רק שנפסדת השפעת הצבור על היחיד כ"א גם הצבור בעצמו ביחד עם מוסדותיו הדתיים והחברתיים שיסד בעמל רב נשמטים מקרקע שתחתיהם, ובין כך ובין כך והיהדות יוצאת מהם וידי' על ראשה.

אלה הן מן הסבות הראשיות הנורמות ליהדות שלא תשתרש בארצנו זו.

ועל מה שאפשר ומוטל עלינו לעשות לנגד גורמים אלו, בשביל היהדות באמריקא, אנסה אי"ה להראות במאמרי הבא.

נבואה זו ביניהם, לא רק שלא היו מונעים את בניהם לנודד לאמריקא, אלא שהיו מקדימים לשלוח לכאן טובי אחינו ובנינו, לטעת את התורה והאמונה בארץ להכין בסיס תורני ורתי בשביל הגולה שתבא אחריהם, וכמו שירע יעקב אע"ה לשלוח את יהודה לפניו מצרימה ליסד בתי מדרש וכמו שהלכו בדרכי' גולי בבל, ספרד, אשכנז ופולין שהחרש והמסגר וגדולי התורה הלכו לפניהם והניחו את היסוד ואבן הפנה בשביל באי הגולה, ואלו כן הי' הרבר בגלות אמריקא, היינו אנחנו באים לכאן ומוצאים אויר יותר בהיר, ואורה של תורה זורחת, ולא היינו צריכים להתאונן על המצב הפרוע שהננו נמצאים בו עכשיו; אבל לא נהגו אבותינו באמריקא כמו שנהגו דורות הראשונים בגלות אחרת, ולא רק שלא שלחו את מיטב בנינו, כ"א עמדו וכמעט שהכריזו איסור וחרם על הארץ הזאת, כאילו טבע הארץ הזאת גורם להוציא מן הדת, ולא הלכו הנה אלא אלה שבאמת מתחילה הפקירו א"ע לחפשויות, ואת היסוד להישוב היהודי כאן הניחו פורקי עול, אנרכיסטים וכל מיני הפשים, ומהו הפלא שבבא אח"כ ההכרה והחרדים גם הם היו זקוקים לנודד לאמריקא, באו ומצאו אויר מרעל, טריפות וחלול שבת, עתונים הדוגלים בכל מיני "איזמים" נגד הדת, צעירים המשליכים אבנים לבתי כנסיות ביוה"כ. ומוזה הוא הקושי שבעבודה שלפנינו לעקור מן השרש את הצמח הרע שצמח על אדמה בורה זו, לסתור את מה שבנו אחרים, לכבוש את החנוך, לכבוש את הצבור לזקק את האויר המרעל, ואין מן התימא אם השפעת החרדים נחדרת בקושי, ועבודת הכבוש הולכת לאט לאט. קשה עתיקא מחדתא. זוהי אחת.

והסבה השנית היא — הפזור, פזור הנפשי והגופני.

כחה של השפעה בכלל, ושל תורה ואמונה בפרט תלוי הרבה במדת היחס החרדי והקשר שבין המשפיעים והמושפעים במדת הדרך האינטימי והאהבה הנפשית עד כמה שהם שולטים בסביבה, ואחור זה א"א שיהי' אלא במקום שבני אדם שרויים שנים מרובות במקום אחד. וכ"א למד לדעת ולהכיר את חבירו, והתרגל להתענין

חדושי תורה

אמרא יאי לפורים.

מאת הרב ישראל דושאוויץ

במגילה (ז): רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום. קם רבה שחטי' לר"ז. למחר בעי רחמי ואחיי'. וכבר כ' מהרש"א שהוא דבר תמוה לפרשו כפשטי'. והנה בימי עולמי כסבור הייתי להקל חומר הפלא ולרפאות שבר על נקלה, לפמד"א בשבת (קנו). האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיר דמא כו'. אמר רבה אנא במאדים הואי. ולפי שהי' תמיד גבור הכובש את יצרו לא הי' לו למול מאדים שום שליטה עליו, אבל בשעה שהגיע בסעודת פורים לשכרותו של לוט, דקיי"ל בעירובין (ס"ה). שפטור מכולם, דתו לא הוי בכלל בן דעת, ע"כ שלט בו המאדים ואשיר דמא. ולאחז"ר ראיתי שכ"כ בעין יוסף סוף שבת בשם מראות הצובאות. ושוב מצאתי שכבר קדמני גם בחת"ס סס"י קפה. ומש"ש החת"ס בהא דאמר התם אביי מר נמי עניש וקטי"ל, שפרש"י עניש בני אדם העוברין על דבריו, דאפשר שהי' קודם דשחטי' לר"ז, דאלת"ה הול"ל מר נמי שחטי' לר"ז, הנה באחד השיחים עם ידיר נעורי הנאון ר' אל"י דוד זצ"ל, אבד"ק מיר וירושלים עה"ק ת"ו, אמר לי דאפשר שבמקום עניש צ"ל אניס, והכונה היתה לאותה המעשה גופא, דאיבסם בפוריא עד דלא ידע כו', שעיי"ז הוה אניס וקטי"ל לר"ז.

ובהגריעב"ץ כ' דלא שחטו ממש אלא באחיות עינים, כה"ג דפא"ט (חולין נו:), וכסבורים הרואים ששחטו באמת, אף ר"ז נתעלף וימת לבו, לכן בעי רחמי להחיותו. ולכאורה הוסיף פלא, שהרי חכמים אומרים (סנהדרין סה:): מעונן זה האוחז את העינים, וכשם שרחוק הדבר דרבה נכשל בשפיכת דמים, הכי נמי אין לך דוחק גדול יותר מזה, לומר שעשה מעשה זר של אחיות עינים, דהיינו מעונן ומכשף שאסרה תורה.

והא דמייתי מהך דחולין לאו שמי' מתיא,

דהתם הכי גרסינן, ההוא ארמאה דחוי' לההוא גברא דנפל מאיגרא לארעא, פקעי' כריסי' ונפוק מעייני', אתי' לברי' ושחטי' קמי' באחיות עינים, אינגד ואיתנח, עול למעייני' כו', הרי שנעשה תחבולה זו בשביל להציל אדם מן הסכנה, דלא יצטרך ליגע במעיים שלא יהפך בהן. ולא עוד אלא דלפער"נ שלא על חנם גרים ודייק תלמודא בלישני' ההוא ארמאה כו', דודאי לאו משום דמעשה שהי' כך הי', דבארמאה הוה עוברא, שא"כ הו"ל בנמ' למימר סתם, ההוא כו', ולמאי נקיט ארמאה דוקא, אי נימא דליכא נ"מ לדינא, אלא ודאי אה"נ דבהכי דינא אשמועינן ומילתא אנב אורחא קמ"ל תלמודא, דאע"פ שתחבולה זו נעשית לצורך רפואה במקום סכנת נפשות, מ"מ לא הותר זה לישראל אלא לעכו"ם, ומשום דאע"ג דקיי"ל אין לך דבר העומד בפני פקו"נ, וגם כישוף בכלל, דלא הוי כאביזרייהו דע"ז לענין יהרג ואל יעבור, וכרמוכה מפרש"י בסנהדרין (סה). ד"ה אסור כו' שאין כאן משום פקו"נ, דמשמע הא אילו יש כאן משום פ"נ הוי שרי, וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' קע"ט ובש"ך סק"ט להדיא, אעפ"כ אין לו לישראל לעשות כן, משום דלא הוי תחבולה ורפואה גמורה ובדוקה. והרי זה כהא דלא קיי"ל כר' מתיא בן חרש ביומא (פג). דמתיר למי שנשכו כלב שוטה להאכילו מחצר כבד שלו, ופרש"י דאע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור על כך, וז"ל הרמב"ם בפהמ"ש שאין עוברין על המצות אלא בדברים המרפאין בטבע והוא דבר אמתי, הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, וכ"ה בשו"ע יו"ד סס"י קנה, דצריך שתהא הרפואה ידועה או ע"פ מומחה, ואין מתירין שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות הרפואה בהיתר כמו באיסור, אע"פ שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר, מאחר שאין סכנה בהשהאה, ע"ש בבאור הגר"א ודו"ק. ובנידון כזה נמי אפשר לפעול בדברים אחרים כדי שיתאנח, להמשיך מעיו אליו, ולא דוקא לשחוט בנו לפניו באחיות עינים.

שהי' עני מדוכא, כדאי' במוע"ק (כ"ח). בי רבה נהמא דשערי לאינשי ולא משתכה, ופשיטא שלא היו לו עבדים לשחררם, ע"כ ברא גברא, כדי להשלימו למנין עשרה, — הרי כבר כ' החכ"צ בסו' צ"ג, דאדם הנוצר ע"י ספר יצירה אינו מצטרף לשום דבר שבקדושה, דונקדשתי בתוך בני ישראל כתיב, ואלמלי הי' בו תועלת לצרפו לעשרה בדבר שבקדושה לא הי' מעבירו מן העולם, לומר לו חדר לעפריך. והגם שבודאי יש בזה הענין נסתרות וסודות נעלמים, וידועים אך לבעלי האמת, אעפ"כ בחלק הנגלות לנו ולבנינו יש לנו רשות לדרוש ולחקור עד מקום שיד שכלנו מנעת.

ויתכן שכל זה עשה רבה לברוחי דעתא דר"ז, שהי' תמיד שרוי בתענית וביגון ועצבות, כדאי' בב"מ (פה). דכי סליק לארעא דישראל יתיב תלת מאה תעניא, ובסנהדרין (נט): קרי לי' ר' אבהו יארוד נאלא, ופרש"י עוף ששמו תנין והוא בוכה ומספיד תמיד, ובתענית (ז). א"ל ר' ירמי' לייתי מר ליתני, א"ל חליש לבאי ולא יכילנא, ובברכות (כח). וכן בעירובין (כה): הוה חליש מגירסי', וע"ש בברכות (כד): ובפרש"י ד"ה ותקילא לי כו', ושם (ל): חזוי' לר' ירמי' דהוה קא בדח טובא, א"ל בכל עצב יהי' מותר כתיב, ופרש"י כשאדם מראה א"ע עצב יהי' לו שכר, ובנדה (כג). בעי מיני', לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא, קבל בה אבי' קידושין מהו כו', עד כאן הביאו ר' ירמי' לר"ז לדיי גיחוך ולא נחך, ופרש"י בכל תחבולות הללו עסק ר"י להביא ר"ז לדיי שחוק ולא שחק, וכמו שהאריך בטעמו החו"י בסו' קנ"ב, דלרוב פרישותו והתבודדותו תמיד הי' שרוי בצער ובסגופים, ביגון ואנחה.

והנה בניגוד לר"ז, שהי' עצבן גדול יותר מדאי, מצינו נבי רבה את ההיפוך, שלמרות היותו מסובל בעניות ובצרות הבית, כדאי' במוע"ק (כח). בי רבה שיתין תיכלי כו' [ואולי יש להמליץ, ע"ד כונה שני', כמובן, שגם אל זה ירמוזן מלוי בב"מ (פו). אני יחיד בנגעים], בכל זאת מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן (שבת ל:), וכי חזוי' לאביי דהוה קא בדח טובא אמר וגילו ברעדה:

ואפילו לדעת האומרים דתרי גוני אחיות עינים נינהו, וס"ל שיש חילוק בין אחיות עינים דמכשא לאחיות עינים דמעשה תמהון (ע' כס"מ וב"י וב"ה ודו"פ ובשו"ת הרמ"א סי' סז), מ"מ לרברי כולם איסורא בכל גוני איכא. וכבר כ' בחכ"א כלל פט סי' ו' (הביאו בפת"ש סק"ו, ובטעות נדפס המ"מ לכלל עה) שהברחנים העושין כן עוברים בלאו דאורייתא.

אמנם אפשר להצדיק את הצדיק דמעיקרא הגאון יעב"ץ ז"ל, עפמ"ד בסנהדרין (סז): הלכות כשפים כהלכות שבת כו', העושה מעשה בסקילה, האוחז את העינים פטור אבל אסור, מותר לכתחילה כדרב חנינא ורב אושעיא, כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא ואכלי לי, ופרש"י ואין כאן משום מכשפות, שהיו מצרפין אותיות השם שבהם נברא העולם, וכיון דרבה נמי הוה עסיק בספר יצירה, כדלעיל (סה): דרבה ברא גברא [לפנינו הגירסא רבא, ובגליון ריעב"ץ גרים רבה] ושרדי' לקמי' דר"ז כו' א"ל מן חבריאי את כו', ופרש"י ברא גברא ע"י ספר יצירה, שלמדו צירוף אותיות של שם, א"כ שפיר י"ל דהכא נמי לאו אחיות עינים ממש הוה, כמעונן ומכשא, אלא כעין אחיות עינים, דהיינו ע"י ספר יצירה, שמותר לכתחלה.

ובביאור הענין הארכתי במק"א, דלכאורה בשלמא ר"ח ור"א שפיר קא עבדי הכי, משום כבוד השבת, לפי שהיו עניים ביותר, כרבה אחיהם, כדאיאם בפסחים (קיג): דהוו אושכפי בארעא דישראל כו', משו"ה איברי להו עגלא תילתא, שיהא להם מן המוכן לשבת, דהא אפי' שחיטה לא צריך, וכמ"ש בשל"ה, מובא בפת"ש סי' סב סק"ב, דבהמה שנבראת ע"י ספר יצירה מותר לאכלה בעודה חי, אבל רבה דברא גברא למה הוצרך לו הגולם הזה ולאיהו תועלת שרדי' לקמי' דר"ז? וכבר העיר בתורת חיים דאי לאו מפני כבוד השבת לאו שפיר למיעבד הכי, מהך דתענית (כד). אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירות שלא בזמנה כו'. מאי אמרת, שמא אירע לו לרבה כמעשה דר' אליעזר (ברכות מז): שנכנס לבהכ"נ ולא מצא עשרה, שחרר עבדו להשלימו לעשרה, ורבה

רבה נברא ושרדי' לקמי' דר"ז, דאפשר שנתכוין בזה גם לקיים בו ועל ידו מצות משלוח מנות, שהרי אפילו אם נאמר ממשמעות הכתוב וד' הפוסקים דבעינן שילוח דוקא ולא שיתן בעצמו, וכמובא בשד"ח מערכת פורים סס"ו, ו' מ"מ הא ודאי פשיטא דאין צריך בזה דין שליחות נמורה, ע"י אדם בן דעת דוקא, אלא בנולם נמי סני, ומעשה קור בעלמא קא עביד. ויש לי בכל הנ"ל רבוי אריכות דברים אלא שאין כאן מקומם ולא עת האסר עתה.

ע"ד הדיפורם הקונסערוואטיווי בקדושין

מאת הרב יוסף אלי' הענקין

הכנסי' של הרבנים הקונסרוואטיוויים שהיתה בקיץ העבר החליטה להנהיג בשעת קדושין שטר מנוי שליחות לגירושין, שהשליח יכתוב ויתן גט, כשתשיג האשה דיווארס מהממשלה. ההצעה נדפסה לפני חמש שנים בשם „הצעה לתקנת עגונות" ושם כתבו שרק אם יסכימו לזה גדולי הרבנים או ישתמשו בזה למעשה. אבל הרבנים לא הסכימו לזה כלל, ובכ"ז הם הקוני סרוואטיבים בשלהם, לחדש מנהג זה למעשה, ואף שכל גדולי ישראל קוראים מלא שאופן זה הוא היתר א"א לעלמא, בכ"ז פרסמו בעתוננים, והודיעו במכתבים פרטים שעומדים על דעתם, וסומכים על דעת הקהל שתסכים להם... והנה באספת אגודת הרבנים דנו אם לענות ע"ז בד"ת או לא, והחליטו שבספר המחאה שיצא בקרוב נגד „תקנתם-קלקלתם" לא ידונו שם בד"ת, אבל כל יחיד לעצמו יכול לברר סתירת דבריהם מצד ההלכה. וכאשר בקונטרס הצעתם הזכירו שמי וספרי בתור סמך, ע"כ מחויב אני להתנער מזה, ולהודיע חו"ד שהצעתם היא היתר א"א לעלמא ואין לה יסוד בהלכה.

והנה בהצעתם הביאו הצעת רב ספרדי אחד שהבעל ימנה בכתבו סופר ועדים ושליח שיראו כת"י, והם רוצים לפשר ההצעה ולתקן שימנה

כתיב (ברכות 5:), ודלא כר"ז שהשיב לר' ירמי' מקרא דבכל עצב יהי' מותר, דמשמע גילה כלל כלל לא, אלא כמ"ש בהגר"ש ק"ב, שר"ל דאה"נ שצריך גילה ושמחה, רק שבמקום גילה שם תהא רעדה ג"כ אח"כ, וכדאי' בשבת התם, דלסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

ובכן הפליא גם רבה עצה ותחבולה כר' ירמי', ולא עוד אלא שהגדיל תושי', לברח דעתו של ר"ז, שלא יהא שרוי בעצבון תמיד בכלל, וביחוד משנכנס אדר, שמרבין בו בשמחה (תענית כט.) בפרט, וכש"כ בפורים, דמשתה ושמחה כתיב בי', ולפיכך עבדו סעודת פורים, ע"פ עצת רבה, בהדי הדדי, ואיבסום עד דלא ידעי כו', דלפע"ד י"ל שבזה ג"כ הוא דשהטו' לר"ז, כלומר לא ששחטו ממש, אלא שהי' זה כעין שחיטה, וכהא דאי' בחולין (צ:) דברו חכמים לשון הבאי וגוזמא, ופרש"י לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו ולא שיתכוין לשקר אלא לא דק, ומצינו לשון שחיטה בלשון הדיוט שאין הכונה על שחיטה ממש, אלא כי הא דאמרי אינשי פלוני שחט לפלוני שלא בסכין, וגם בזה אפשר להיות הכונה שהעבירו על דעתו ועל שיטתו בחיים, דהיינו ששחט את דמותו וצבינו הרוחני ואת מהותו המוסרי, דלפום שיטתו ודעתו דר"ז אפילו מחיך וגיוחך קל הי' פרוש לגמרי, ועכשיו עשה לו רבה כעין שחיטה, שהפך לו את הרעה ואת השיטה, מיגון ואנחה למשתה ושמחה, ויהי ר"ז לאיש אחר, כי נהפך מעצבן קצוני לאיש בודה והי' אך שמח.

ודקאמר למחר בעי רחמי ואחי', י"ל ג"כ דהיינו לאחר שסר יינו מעליו ויפג לבו, כי פג טעמו, שב לשקו ולתעניתו, לבכיותו ולהספידו, כיארוד נאלא, שזהו תענונו וחיותו. והרי זה כמ"ש הרמ"א בשו"ע או"ח רס"ו רפ"ח, דמי שמתענג בבכיותו מותר לככות בשבת, שזהו העונג והחיות שלו, וכמ"ש בט"ז בשם האגדה, דר"ע הי' בוכה בשבת ואמר עונג יש לי, דהיינו שמרוב דבקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות. ואולי, כדי להביא את ר"ז לידי ניוח, כעין דעביד ר' ירמי' בהאיבעיא דידי' לענין בהמה במעי אשה שקיבל בה אבי' קידושין, הכי נמי ברא

את האשה שהיא תהא הכותבת את הגט ושליח להולכה והעדים יהיו אותם שיראו כת"י ודעתם דעל עדים ליכא קפידא כשלא ישמעו מפי הבעל כיון דע"מ כרת"י. ובטרם אבאר סתירת דבריהם אקדים לזה הקדמה קטנה. יסוד כל הקנינים ובטול הקנינים ותנאיהם הוא סמיכות ונמירת דעת. ודבר זה נמסר להז"ל ודבריהם בזה ד"ת ממש אם לא במקום שפירשו להדיא שהוא דרבנן. וע"כ יש חלוקים רבים בדיני הקנינים בין הנושאים: יש דברים שנקנין באמירה, ויש שצריך פעולת קנין בכונה, ויש שקונה אפילו בלי כונה, ויש שאפילו פעולה בכונה ל"מ. וכן לענין בטול יש שמועיל בינו לב"ע, ויש שצריך בטול בפני עדים בדבור, ויש בטול במעשה בלי דבור, ויש דל"מ בטול כלל, וכן לענין התנאים יש שהתנאי בא מאליו אפילו בלי רמז, ויש שצריך גלוי דעת ויש שצריך תנאי כפול וכל דיני תנאי, ויש דל"מ כלל תנאי. וברירה, ומילי, ודברים שבלב עיקר גריעותא שלהן משום חסרון נמירות דעת. ויכול להיות בנושאים ידועים כשר הקנין מה"ת אף שיש בו כל החסרונות הללו, ע"פ דברי חז"ל שגלו לנו שבאלה הנושאים יש סמיכות דעת, ובאחרים ל"מ מה"ת. ולמשל היוצא בקולר והמפרש והיוצא בשיירה והמסוכן שאמר כתבו — כותבין ונותנין, ובאינש אחרינא אם לא אמר תנו ונתנו אינו גט, אפילו יפרש אח"כ שכונתו הי' ליתן. ושם בניטין ס"ו מי שהי' מושלך לתוך הבור ואמר כל השומע קולו יכתוב ויתן גט לאשתו כותבין ונותנין. ולא נתפרש איך הוא הדין באינש אחרינא ככה"ג ואפשר דגם דיעבר ל"מ מה"ת כיון דלא ידע מי הוא המרוצה לכך לא סמכא דעת' ואין ברירה. ועכ"פ במקום דירעינן ודאי דלא סמכא דעת' אין כאן קנין.

והנה בנדון הצעתם, אפילו לא הי' ע"ז סתירות מפורשות, הרי השכל הבריא מניד שלב המקדש בל עמו על שליחת הגירושין — אינו מעלה ע"ד שיהי' ריב ביניהם, ואינו יודע את מי הוא ממנה ומי הוא שיהא דיין בדבר, ואם הוא ממנה את האשה אינו מכין כלל מה זה שהרי היא צריכה גט ממנו ואיך תהא היא

הכותבת והמוסרת לאחר שישוב לעצמה (ואין זה דומה כלל לנדון של גמ' דניטין כ"ג וכ"ד כמובן) וכמה מי יימר איכא הכא ואיך אפשר לחדש דבר כזה שלא שמענוהו בכל הדורות — שגם השכל הפשוט הוא נגדו? — ואמנם הפירוט מכווארות באר היטב, גם לאלה שחושבים ההלכה לכלי משחק. א) הרי מכוואר ברמב"ם פ"ט מגירושין דין כ"ה באומר לכתוב ולהתום וליתן גט לאשתו ונתייחד עמה קודם הכתיבה, ואח"כ כתבו ונתנו לה אינו גט. וגם להחלקים ע"ז הוא ספק גירושין. ב) פסקינן הלכתא דצריך דוקא שישמעו הסופר והעדים מפי הבעל — ומה שפסקו הג"פ והרימ"פ להיתר בכת"י כשממנה גם בע"פ בפני ב"ד הוא בשעה"ד גדול ביותר בשעת המנוי. ובארנו מקודם ששעה"ד גדול בשעת המנוי גורם לסמיכות דעת — אבל אם בשעת המנוי אין שם ענון ודחק, אין שייך כל זה, ואפשר שפסול מה"ת וכמוש"ל. ג) מה שרצו לתקן ע"י מנוי האשה לכתובה ולהולכה ועל ע"ח לא איכפת להו משום דאינו מה"ת — הנה מכוואר ברמב"ם פ"ט שגם ע"י שליח ל"מ מה"ת בלי חתימה אם לא יעידו עדים על מנוי השליחות ולהרמ"ה צריך דוקא שעדי המנוי יהיו גם עדי המסירה. וגם להרמב"ם צריך שהעדים יהו בפנינו ול"מ כתב ע"ז, דכתב זה אין לו גדר שטר — ול"מ ע"ז קיום חותמיו ודוקא עדים החתומים על שטר הלואה או מכר או גט נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד וע"כ מהני קיום חותמיו (עד הקונטרס גיטא דנא ארמוז במאמר אחר). ד) עיקר תקנתם מכווארת בהצעתם ליפות כחה של האשה שתתגרש בע"כ של הבעל כשתשיג דיווארם וכיון שהבעל אינו רוצה וצועק ככרוכיא שאינו חפץ לכתוב הגט ולא לגרש, ומה תועיל אמירתו הקודמת, ואפילו אם ישבע שבועי שבועות שלא לבטל ואפילו אם יבטל מעיקרא את הבטולים שלאחר כך לא מהני כלל, שהרי עכשיו הוא כותב ומגרש וצריך שיהא עכשיו לרצונו. ומה שיש סוברים ריש איזה כה בשבועה ובביטול דמעיקרא לבטל הבטולים דלאח"כ הוא רק בגט שנו"נ כד"ת, דהבעל מצווה שלא לבטלו ולרשב"ג א"י לבטלו. ע"ז סברי דאחר שבועה גם רבי מודה, וגם בזה

ע"י פעולת הכניסה והביאה, ואצ"ל בטל בפירוש, גם משמע דאפילו חשב בשעת הצווי לסופר לכנסה וגם אמר כך בפירוש אפ"ה בטל הגט, והרי זהו ממש הנדון של המתקנים הנ"ל. ולהרמב"ם אין שייך כאן ענין נאמנה עלי

שלא פייסתייה כמבואר במ"מ, ואף להרמב"ן משמע דוקא דביחוד שאינו בחזקת ביאה מהני במאמינה שלא פייס אבל לא בהחזקה למשמשתו — וממה דאמרינן בנמ' בכ"מ חיישינן שמא פייס ופירשו בתוספות וברמב"ם דיש מקומות שהפיוס מכלל התנאי וי"מ שמכטל הגט, וכבר דקדקו למה נקט שמא פייס ולא שמא בטל? ובפשוט י"ל דאשמעינן דאפילו הוכח דידעינן ודאי שלא בטל, אפ"ה כיון דנתפייסו להיות יחד כאיש ואשתו תמיד הגט בטל ממילא, אפילו נכתב וכ"ש כשלא נכתב. וחזן מה שהדרוש הוא נגד הלכה הנה גם לפי מה שנשתבשו וסוברים שמתאים עם ההלכה הרי זה נגד המציאות, שהרי תקנת פרוצים שנו כאן ופירקי עול תורה ובשו"א לא יוציאו מפייהם מנוי שליחות ועדים ובפרט להאשה עצמה שזהו חובא וטלוכה (ופייק) בעיניהם. ואם יחתמו על איזה נייר לא ידעו כלל מה כתוב בו, ואין זה דומה לחת"י בשטר מו"מ דשם שייך דין התחייבות והודאה, והחת"י היא הקנין לכך, אבל בגט צריך אמירה ומנוי סופר ועדים ושליח ואין כאן שום מנוי וענין כתיבת הגט ע"י האשה רחוק מהמציאות אפילו בכתב לועז — וכל הענין — הרע הוא רק תואנה לרמאות שיאמרו שהי' גם גט יהודי, אבל באמת הוא פשוט להתיר אשה ע"י דיווארס, ולא תהא כזאת בישראל.

והנה כבר כתבתי שמה שהנני נכנס לתגר בזה הוא מפני שהזכירו את הצעתי לתק"ע שבספרי פירושו איברא — ומחייב אני להתנצל בזה.

(א) לכך מזה שמצר הדין אין הצעתי דומה כלל להנ"ל הנה אנכי רק הצעה כתבתי ולא פסק הלכה ונמלכתי או בגדולים, ואמרו שאין הפסד בכתיבת הצעה. (ב) כתבתי מפורש שהיא נגד הדין ורק העליתי ספק שמא, ע"י תקנת כלל חכמי ישראל יהי' זה כדון. (ג) ונוסף ע"ז

אין הלכה כן, ועיקר הדברים הנאמרים הוא רק במקום חשש שמא יבטל, אבל לא בבטול ממש, אבל בגט שלא נכתב כדון דאדרבה הבטול שלו ידוע ממילא ע"פ דעת ב"א, ע"ז לא יועילו ככ שבועות שבעולם, ואין בזה אפילו צל ספק כלל.

ונשוב להרמב"ם דפ"ט מגרושין הלכה כ"ה דפסק להדיא דבנתיחד עמה אחר שאמר לשליח לכתוב גט, אם כתב אח"ז השליח גט ע"פ אמירתו הקודמת אינו גט. וכלל הוא שבכ"מ שהרמב"ם כותב אינו גט הוא מה"ת, ושם ברמב"ם דגם בגט כתוב מקודם אם נתיחד עמה נפסל והנה ידוע דאין דרך הרמב"ם להביא דבר של"ז בש"ס בבלי או ירושלמי או בתוספתא, וכבר הקשו הרמב"ן והר"ן ע"ז. והנראה לי מקור לדברי הרמב"ם מנמ' גיטין דף כ"ו, דתניא האומר כתבו גט לארוסתי לכשאכנסה אגרשנה אינו גט, והקשו שם בתוספות דהא ביבמות שנינו אהא מילתא הרי זה גט יעוי"ש.

ונראה דהרמב"ם גרים תרווייהו יחד והגירסא שלו כך: כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה „ואגרשנה" אינו גט. ופירושו שצוה לכתוב אחר שיכנסנה. ואז אינו גט, דהכניסה מבטלת השליחות, אבל האומר לבלר כתוב גט לארוסתי „ולכשאכנסה" אגרשנה, (דמשמעו שיכתוב תיכף ויגרשנה אח"כ וכן עשה) הרי זה גט. ולא תנשא בו משום שמא יאמרו גיטה קודם לבנה דכיון שהגט כבר כתוב אינו נפסל ע"י כניסה מה"ת (ולי"א גם בטול בפירוש ל"מ לגט אלא לשליחות) ורק חוששין משום גט ישן — ואפילו לגרסא שלנו אפשר דמפרש הרמב"ם דמירי שנכתב אחר הכניסה ואף שהגמ' מפרש הטעם משום שי' גיטה קודם לבנה, לרמב"ם משמע מיניה תרתי דגם קודם כתיבה שייך גיטה קודם לבנה, משום דע"י מנוי השליח נתפרסם ענין הגט, וגם דמשום גזירה בטל הגט מה"ת.

ובהא משמע גם מהתוס' לענין היכא דבעל ודאי אחר הכתיבה דאינו גט כלל ומשמע מה"ת, וידוע דהרבה גזירות חכמים גורמים לפסול מה"ת ואכמ"ל.

ועכ"פ שמעינן מרמב"ם דהבטול בא ממילא

כתבתי שרק ע"י צרוף תנאי בנשואין אולי יועיל, ולא ידעתי אז מהפסק שאין תנאי בנשואין בכל אופן, שפסקו כן כל גדולי דור הקודם, וכשנדפס הס' אין תנאי בנשואין חזרתי בי, כי אפילו גדול שבגדולים צריך לבטל דעתו אל הרוב, ובאם לאו הוא זקן ממרה, וכ"ש ננסים כמונו וכן כתבו רבני קאנטאטאניאפאל שמשכו ידיהם מהצעתם, וכן שארי המציעים, העומדים על בסיס התויר"א. ואמנם כשעיינתי בענין זה מצאתי שאין תנאי בנשואין הוא הלכה ברורה נשענת על יסודות חזקים כל ימוטו. ואף לשמואל דסובר דמהני תנאי הוא רק תנאי בשעת אירוסין, אף שנשא אח"כ, והריני בועלך ע"מ וכו' הוא דוקא בביאה פרטית לא ע"ד נשואין.

וכבר נדפס זה משמי בהפרדס אלול צ"ה, ואזכיר כאן בקצרה טעמא דמילתא. א) תנאי צריך להיות דוקא בעיקר הדבר, אבל אם עיקר הדבר אין בו תנאי אלא ענינים צדדיים שבו המעשה קיים. והפרטים אם הם בממון תנאו קיים, ואם הם בעניני איסור התנאי בטל משום שהוא מתנה עמשכב"ת. ב) מהות וענין קדושין הוא שמחייבה להיות גדולה ממשכב זר, ואם היא מתחייבת בכך אפילו לא יהא כונת מצוה, אף לא הרצון למלא כל דיני תוה"ק הקשורים עם הקדושין הרי הקדושין קיימין, וכל דיני קדושין עליהם. ג) חזקה אין אדם עובב"ז הנאמר

בכתובות ע"ג וע"ד, אין זה משום איסור שבדבר, אלא מטבעם ודרכם של ב"א ושייך אף ברשעים ובפרוצים, כי אין מצוי כלל אדם שייחד אשה למשכבו, שבאותו זמן שהיא מיוחדת לו בפרהסיא, יתן לה רשות גלוי לכל לזנות עם אחרים. וממילא כשאנו שומעים מהמקדש תנאי בעת הנשואין ברור לנו שאין כונתו שאם לא יתקיים התנאי מרשה לה להיות מופקרת, מכיון שזהו נגד טבע האנושיות ומפרשינן כונתו לענין כתובה; ואם אמר בפירוש שאם לא יתקיים התנאי לא תהא מקודשת שלא תצטרך גט, סו"ס כיון שכל זמן שהתנאי אינו ידוע הרי הוא בע"כ גדורה מאחרים, וכ"ש כשהתנאי הוא בדבר נולד (עתיד להולד), א"כ לענין מהות הקדושין אין התנאי פועל וכל עיקרו של התנאי לענין שלא תצטרך גט, והמקדש אשה ע"מ שלא תצטרך גט הרי זה מתנה עמשכב"ת. וכן גם לענין חליצה אם יתנה שלא תזקק ליבום הוי מתנה עמשכב"ת. והמקילים להתנות על הקדושין כשתזקק ליבום זהו דוקא כשהרעיותא לפנינו (באח מומר או חרש) וג"ז רק לענין חליצה אבל בכה"ג לעקור הקדושין בחייו ל"מ ובארתי זה במקו"א. ומטעמים הנ"ל ועוד, ביארתי שגם בנשואי ערכאות אם דרו אח"כ בחזקת או"א בקרב היהודים ל' יום הרי היא א"א.

כעין מכתב אל העורך

מאת הרב מאיר ברלין

פסיעה אחת להשתלמות צבורית בקהל היהדות הנאמנה.

מי אשר עינים לו ואינו רואה, כי בשני דברים עקריים אנחנו — אלה החפצים ביהדות שלמה ומאוחדה, לא שבורה למעמדים מעמדים ולא גזורה לחלקים חלקים במובנה הרוחני — לקיים. אין לנו הבנה של צורך הזמן להתאגד ולהתחבר איש אל רעהו, בנדעה קבועה לכמותו, לשם

ב"ה. ה' אדר צ"ו, בדרך בשיקנו לנויורק אדוני הרב וכו' הר"ג טילוושקין :

בענג שמעתי את הבשורה, עוד לפני זה שנתכבדתי לקבל את מכתבו בהזמנתו להשתתף, על הוצאת הירחון מטעם ועד הרבנים בנויורק רבתי.

לא לתפארת המליצה אנכי אומר, כי השמועה הזאת ענתתני, כי רואה אנכי בצעד הזה, עוד

כי מה היא „מפלגיות“? האם לא צבור של אנשים שיש להם דעה קבועה ורצון משותף לעשות ולהשפיע, ואם רבנים למאות — כן ירבו — מתאגדים ומתאחדים לשם שמים ולשם השפעה רוחנית, ולא כשביל עניניהם הפרטים האם אין זו מפלגיות? והאם צבור של מאות איש אשר כחו מוגבל והשפעתו נכרת אם רב ואם מעט בעיר אחת לו גם גדולה לר' ולאנשים כשר, וצבור של רבבות בני ישראל, כן ירבו, העומד על משמרתו ודבריו מניעים אם מעט ואם הרבה לכל בית ישראל פסול? ולדעתי אדרבה כל מה שמפלגה כזאת מבליטה יותר את ישותה, ומתעקשת להכניס דעותי לתוך הקהל הרחב הרי היא יותר מחויבת את קיומה, וע"כ אם אמנם צריכה „המסלה“ להתרחק ממחלוקת, אבל אל תשלוף את המפלגיות בכלל, כי בשיטה זו יש סכנה לכל המחשבה הצבורית, ואם אין הבנה של ערך הצבור מה לנו ועדים ומה לנו ירחונים, האם תומר קריאה אנחנו חסרים?

אמרתי לקצר והנה הארכתני, מקוה אני, כי יסלח לי כבודו וכל קוראיו וחבריו הנכבדים של „המסלה“, גם על פרישותי, שלא יכולתי הפעם להשתתף בדברים יותר מענינים לקוראי המסלה, וגם על דרישותי במכתבי הקצר הזה ל ה י ב א ת ה ש ל י ל ה . . .

ואברכו בהשפעה רצויה ואת המסלה באריכות שנים ואת קוראיו להתראות בארצנו הקדושה.

ברכות

מיר ווינשען א הארציגען מזל טוב צו הרב ר' חיים יצחק הכהן שליט"א בלאך צו דער חתונה פון זיין זוהן, הרב והפרקליט ר' אברהם פיבל ובחירתו מרת ביליא דאבושענסקי שתחי'. זאלען זיי האָבען א גליקליכען לעבען און שאַפען נחת רוח צו זייערע עלטערען.

מיר ווינשען אויך א האַרציגען מזל טוב צו הרב ר' אברהם יצחק זעלמאנאוויטש שליט"א צו דער חתונה פון זיין טאָכטער מרים תחי' מיט ד"ר אורוויןג ראזענפעלד נ"י. זאָל זייער לעבען גליקליך זיין און עלטערען זאלען האָד בען נחת פון זיי.

פעולות משותפות, ואין לנו הכרה להעריך את הכח הספרותי, את ההשפעה שבכתב רב יותר מאשר השפעה שבעל פה. ואם בכחם של דברים הנשמעים מפה ממלל ברבבן לאזנים רבות, בהן קולטות ופולטות כאחת, התחילו רבים מאתנו להשתמש, ואף הרבנים גדולי התורה, גם אלה החוששים „לחדש אסור“ מכונים בנאומיהם ובדרשותיהם להשפיע — עדיין לא הגענו לדעת, כי אינו דומה שמיעה לקריאה, וגדול ערך המחשבה הבאה מתוך עיון של קריאה מן ההתלהבות הזמנית הבאה מתוך נאום „מוצלח“.

על כן שמחתי בשמעתי כי ועד הרבנים, לאמר, כל הרבנים הנמצאים בניוירק רבתי ננשים בכח משותף ליצור במה ספרותית וכבודו עומד בראשה.

כי מי כמוני יודע את ארוני ואת טוהר נפשו להיות רציני ועקבי בדרכו, לא לשם קטרוג ולא לשם ענינים פעוטים ונצהונות פעוטים, כי אם לשם קביעת דעה מסלה ישרה ללכת ולהוליך בדרך החיים, החיים הנצחיים לעם ישראל ולתורתו הקדושה.

ובמקום אשר הפצי גדול להשתתף בירחון שכזה, אולי עוד יותר מאשר הפצים לקרא את דבריו, כי רוח הוא באנש להשמיע את אשר בלבו, אם ישמעו מה טוב ואם יחדלו גם אז אין מחשבה עוברת לבטלה, הגרעינים נקלטים ומוציאים את זרעם, או למצער, מדשנים את התלם ומפריים זרעים אחרים.... אבל מה אעשה ואנכי כל כך עסוק בהיותי פה בארץ לימים מועטים ולא מצאתי שעה פנויה לכתוב את דברי אלה, כי אם ברכבת המתנודדת, ומי יודע אם דברי יהיו ברורים למסדר האותיות ולא תהיינה השגיאות מרובות, על כן אקצר. ורק על דבר אחד אעיר, על הנאמר במכתבו הנכבד, כי טעם לשבח הוא „שליחות המפלגיות שבירחון“ ויסלח לי כבודו אם אניד לו, כי בעיני יש בזה משום טעם לפגם, וחוששני, שהשליחה הזאת תשלוף את ההשפעה הרצויה והירחון אף אם יהי' טוב לא יקלע אל המטרה הגדולה, מטרת חזוק הרוח והמעשה עפ"י דרכי התורה והמצוה ועפ"י צרכי השעה והזמן.

אידישע אבטיילונג

אונזערע פראבלעמען

זיי לענדער פארפלייצען און פעלקער אויפריי-
סען.

מיר האָבען ניט קיין געוועהר, מיר האָבען
אָבער א מעכטיגע שטימע וועלכע פארהילכט
וועלטען, מיר האָבען א באַשיצער אין הימעל,
און דריי מיליאָן אידען וועלען ניט צוטראַמען
ווערען. מיט תעניתים און תהלים זאָגען, מיט
הימעל געשרייען וועלען מיר אונזער תורה
און אונזער אמונה פארטהיידענען, ווי מיר
האָבען זיי פארטהיידענען טויזענטער יאָהרען
אין גלות — און טעמפ וועט ווערען דער שווערד
פון שונא, און אפגעשוואכט וועלען ווערען די
הענד וואס ווילען אונז שלעכטס טאָן. עוצו
עצה ותופר דברו דברו ולא יקום כי עמנו
א—5 וכו'.

אונזער חוב צו פוילישע אידען. מיר
דארפען קעמפען געגען דער נזירה פון שחיטה,
אָבער אין דער זעלבער צייט טאָרען מיר ניט
פאָרנעמען אונזער מאַטעריעלען חוב צו אונ-
זערע ברידער אין פוילען, וועלכע שמעהען
ר"ל ביי א הונגער טויט.

דריי מיליאָן פון אונזערע בעסטע און טייער-
סטע אידען געפינען זיך אין א שרעקליכער
נויט, אלע קוועלען פון פרנסה זיינען פאר זיי
פארשטעלט, יונגע און אַלט בלאַנדושען זיי
ארום, מיט פארביטערטע נשמות געגען די
גייסטיגע נזירות, און מיט האַרץ-ציטערניס
פאר דעם טאָגלעבען. עס וואָלט געווען שרעק
ליך ווען מיר וואָלטען שוין אזוי פאַרשטיי-
נערט ווערען און ניט מיטפיהלען און ניט מיט-
העלפען אונזערע ברידער אין זייער עלענדער
אומגליקליכער לאַגע.

די פוילישע פּעדעראַציע האָט ארויסגעלאָזען
אַן אַפּיעל פאר א מיליאָן דאָלאַר, צו שטיצען
אונזערע אַרימע נויטליידענדע ברידער אין פויל-
לען.

וועלען מיר רעהיג עסען אונזער ברויט און

די שחיטה-גזרה. דאס וואס עס האט זיך
בשום אופן ניט געוואָלט גלויבען איז דאָך
געקומען. דער פינסטערער טהייל פון דאָס
פוילישע פאָלק, האָט אויפגעלעבט א גרויזאמע
נזירה, פון דער באַרבאָרישער מיטעל-אַלטער
געגען דער אידישער שחיטה.

לייגענדיג צו זיך אליין, אז די שחיטה
עפ"י תורה איז א פייניגונג, אין דער
צייט ווען די גרעסטע וויסענשאפטסלייט האָר
בען אנערקענט די שחיטה אלס דער הומאָ-
נישסטער מיטעל, זיינען די ענדעקעס בעלי-
רחמנות געוואָרען אויף אלע באַשעפעניש פון
דער וועלט, נאָך ניט אויף די ליידענדע דריי
מיליאָן אידען. — און די איבעריגע טיילען פונ'ם
פוילישען פאָלק שווייגען.

אידישע הערצער ווערען צעריסען פון וועה-
טאָן, אָון זיי, די רשעים, שמייכלען זיך קאלט-
בלוט'יג, און מיט חיה'שער האָס, און מיט אונ-
געשליכער אכזריות פלאַנעווען זיי ווי דעם דאָ-
זיגען אידישען וועהטאָג נאָך מעהר צו פאר-
גרעסערען. עס פאָרנעניגענד זיי דער יאָמער
און קרעכץ פון דאָס אידישע פאָלק. אויסגע-
וועבט איז פון די אכזרים דאָס מענשליכע גע-
פיהל, — און בעלי רחמים ווילען זיי זיין. פאר
„צער בעלי חיים“ נעמען זיך אָן מענשען וועל-
כע האָבען אָנגעוואָרען דעם געפיהל פאר צער
און רחמנות.

אויב אָבער ס'זענען נאָך פאראן אין פוילען
מענשען פון געפיהל און גערעכטיגקייט, זאָלען
זיי זאָגען צו זייערע ברידער, אז די אידישע
בלוט איז נאָך ניט הפקר, דאָס אידיש פאָלק
איז נאָך ניט אזוי עלענד, דער בעכער פון אונ-
זערע טרעהרען האָט א גרונד, און ווען אונ-
זערע טרעהרען געהען איבער די ברעגען קענען

פול מיט יאָמער און קלאָג, מיט בקשות און תחנונים וואָס קענען שטיינער ריהרען, מיר זאָלען עפעס טאָן פאר זיי, זיי זאָלען פסח אָהן מצה ניט בלייבען און נאָך פסח האָבען ברויט צו עסען. מיר רופען אונזערע גרויסע אידען מיט ברייטע אידישע הערצער, צו קאָנפערירע צוזאמען און די נויטיגע וועגען און מיטלען געפינען, אָננעמען און דורכפיהרען, — אום מיר זאָלען קענען געבען אונזערע ברודער אין רוסלאַנד די שטיצע אין וועלכע זיי נויטיגען זיך.

עזרת תורה. צוואנציג יאָהר שטעהט די עזרת תורה, געגרינדעט דורך די אגודת הרבנים, אויף איהר וואך, צעהנדליגע טויזענדער תלמידי חכמים, זייערע אלמנות און יתומים, איבער דער גאנצער וועלט זיינען פון זיי געשטיצט געוואָרען. און דער חוב איז פון אונזערע רבנים, צו העלפען די דאָזיגע אינסטיטוציע וועלכע איז דער שטאַלץ און דער קרוין פון אונזער רבנישער טעטיגקייט דאָ אין לאַנד פאר אונזערע ברודער אין אלע גלות לענדער, און עס איז דער חוב פון יעדען אידען ביישטייערען זיך פאר דעם אנשטאלט וועלכער בריינגט הילף און טרייסט אין די אַרימע געצעלטען פון תורה. ניט די מעגליכקייט צו די זיצער פון די דאָזיגע געצעלטען זיך עוסק זיין אין תורה, און העלפט די אלמנות און יתומים פון די, איבער נויטה פאר דער צייט אוועקגעגאנגענע, לומדי תורה, זייער לעבען צו פאָרגרינגערען.

העלפט די עזרת תורה!

לוח פאר'ן חודש אדר

די ריכטיגע צייט צו בענשען ליכט פרייטאָג, און ווען עס ווערט אויס שבת:

פרישה	ליכט צינדען ערב שבת	אויס שבת
תרומה, פעברואר 28 — 5:26		6:18
תצוה, מארטש 6 — 5:35		6:27
תשא, מארטש 13 — 5:42		6:34
ויקהל פקודי, מארטש 20—5:50		6:42

ניט העלפען מיט ברויט אונזערע הונגעריגע? וועלען מיר האָבען פורימ'ס און פסח'ס, וועלען מיר שלאָפען רוהיג, וועלען מיר לעבען רוהיג און אונזער געוויסען וועט אונז ניט פלאַגען אויב מיר וועלען ניט טיילען זיך מיט דעם וואָס מיר האָבען מיט אונזערע אונגליקליכע ברודער אין פוילען?

רבנים אין שוהלען, עסקנים אין די גאָסען, יונג און אלט, מאַן און פרוי טהוט אייער חוב, מאַנט, פאָדערט, בעט יעדען אידען וואָס האָט האַרץ און געפיהל צו העלפען שאַפען דעם מיר ליאָן דאָלאַר. עס איז אונזער מענשליכער חוב, עס איז אונזער אידישע פליכט — מיר מוזען העלפען אונזערע ברודער!

און אונזערע רוישיגע ברודער? מיר דרוקען אין דיזען נומער א האַרצוויסענדען בריף פון א רב וואס איז ניט לאַנג געקומען פון רוסלאַנד, איבער דער שרעקליכער לאַגע פון אונזערע ברודער דאָרט, דערהויפּט פון די וועלכע האָבען נאָך עפעס אַ שייכות צו אידען און אידישקייט.

טויזענדער און טויזענדער פון די דאָזיגע אידען האָבען געלעבט פון דער שטיצע וועלכע זייערע פריינד אין דער וועלט, איבערהויפּט אין אמעריקא, האָבען זיי געשיקט דורך דער „טאָרנסין“, און איצט, נאָכ'ן פאַרמאכען פון די טאָרנסין קראַמען, איז די שטיצע אונמעגליך און אָפגעשטעלט געוואָרען.

וואָלטען מיר געדארפט אספות קלייבען, קאָנפערענצען רופען, און זוכען עצות וואס צו טאָן. וואָלטען מיר פילייכט געפונען א וועג ווי צוזאמענריידען זיך מיט דער סאָוועטען מאַכט, צו ערמעגליכען דאָס שיקען פון פראָדוקטען פון דאָנען מיט קלענערע אָפצאָהלונגען, און אפשר וואָלטען אנדערע פאָרשענע געפונען ווערען פארצולעגען פאר די פארשטעהער פון דער רוישישער רעגירונג דאָ, אום די שטיצע וואס איז פון דאָנען געשיקט געוואָרען זאָל קענען פאַרטגעזעצט ווערען.

און מיר שוויינען!

און פון דאָרט קומען אַן טויזענדער בריף

פון אונזער אייביגען קוואַל

גוטע ווערטער, עפיאָדען און אפּריומען באזירט אויף פּסוקים און מאמרי חז"ל
פּון הרב משה מאיר ישר

א צדיק אויף יענעמ'ס קאנטא

מהרר אויף יענעמ'ס פלייצעס, זיך וואשען מיט
א סאך וואסער זיין א צדיק אויף דער דיענסט'ס
קאנטא! ניין, דאס טאָר מען ניט!
אברהם אבינו האָט זיך פּערזענליך געפּאָרעט
מיט די אורחים די רינדער האָט ער אליין צו-
געגרייט. באקען קוכענס האָט ער שרה'ן גע-
הייסען און אשתו איז דאָך כגופו. דאגעגען ביי
וואסער שטעהט „יפה נא מעט מים" ער האט
באפעהלען זאָגט רש"י (ע"י שליה) איינער פון
זיינע באדינער צו בריינגען וואסער פאַר די
אורחים. דאריבער האָט ער געהייסען בריינגען
א ביסעל וואסער כדי עס זאל ניט אויסקומען
אז ער וויל זיין א צדיק אויף זיין באדינער'ס
קאנטא . . .

* * *

א פיהרער ביי אידען

ווען ר' אליעזר בן עזריא איז איין נאכט גע-
ווען א פיהרער האָט ער שוין אויפצומאָרגענס
געזאָגט — הרי אני כבן שבעים שנה — אויס-
געקוקט גרוי און אלט . . .

* * *

צו לעבען

קהלת זאָגט אז אויף אלעס איז דאָ א צייט —
א צייט צו געבוירען ווערען און א צייט צו
שטארבען (עת ללדת ועת למות) ער זאָגט
אָבער ניט אז עס איז אויך פאראן א צייט צום
לעבען (עת לחיות)? דאָס לעבען איז אזוי קורץ,
די יאָהרען פארשווינדען אזוי שנעל אז עס
בלייבט נארניט קיין צייט צום לעבען . . .

* * *

אמעריקא א צענטער פון תורה

די נבואה פון ר' חיים וואלאזשינער איז ניט
ווייטלויפֿיג פארווירקליכט צו ווערען — אז

אברהם אבינו, דערצעהלט די תורה האָט
פאר די אורחים צוגעגרייט א גרויסע סעודה
„אל הבקר רץ אברהם" לויט רש"י האָט ער
דאן גע'שחט'טען דריי יונגע רינדער, כדי צו
סערווירען א צונג פאר יעדען איינעם פון די
אורחים. שרה'ן האָט ער באפעהלען צו באקען
פון "שלוש סאים קמח סלת" קוכענס. ער האָט
אליין געגעבען זיי פוטער און מילך, אלעס
לרוב. טאָ ווארום עפעס האָט ער זיי גראד
געזשאַלעוועט וואסער, באפעהלענדיג זיי צו נע-
בען בלויז „מעט מים" — א ביסעל וואסער?
מען דערצעהלט, אז ווען ר' ישראל סאלאַנ-
טער איז איינגעשטאנען ביי זיינעם א מקורב א
קאָוונער גביר, ר' יעקב משה כרפס, האָט דער
לעצטער איינגע מאַל באמערקט אז אנשטאָט
זיך צו וואשען מיט א פולע קוואַרט וואסער צו
נטילת ידים איז דער רבי תמיד נזהר זיך צו
וואשען בלויז מיט א רביעית (קליינע מאָס)
וואסער. האָט זיך ר' יעקב משה ניט געקאנט
איינהאלטען און האָט איינמאָל דעם רבי'ן גע-
פרענט:

„רבי — תורה היא וללמוד אני צריך — האָט
קיין פאראיבעל ניט אויף מיר וואס איך וויל
איך פרענען. ווי קומט עס וואס איהר וואשט
זיך צו נטילת ידים מיט א קליין ביסעל ווא-
סער? ס'שטעהט דאָך אז כאָטש מען איז
יוצא מיט א רביעית וואסער זאָלען פונדעסט
וועגען מהרר זיין און אויפניסען פולע הענד."
(זעה נמרא שבת ס"ב ע"ב).

„כ'וועל אייך זאָגען", האָט ר' ישראל איהם
געענטפערט, „כ'האָב געזעהן אז אייער דינסט
טראָגט ס'וואסער פון גאנץ ווייט און אייער
שטוב שטעהט נאָך בארגארויף, בויגט זי
זיך נעבאך, אין דרייען, שלעפענדיג די עמערס
וואסער אויף איהרע פלייצעס, זאָל איך זיין א

קאן ניט פארקויפט ווערען אויף אייביג. ס'קומט יובל מוז עס דער קונה צוריקקעהרען צום פאר-קויפער. כך אזוי איז דורך „כיבוש“. ארץ ישראל קאן עפ"י דין ניט איבערגעהן אין אנ-דערע הענט. קיין מאכט קאן ניט געזעצליך בארויבען אידען פון זייער לאנד . . .

* * *

וועלען לערנען

דאָס וועלען, דער חשק צום לערנען איז טאָ-קע אויך אַ ענין ס'קומט אָבער ניט צו דער מצוה פון לערנען גופא. „כי בתורת ה' הפצו“. דאָס וועלען אליין דער בלויער באַנעהר צום לערנען מאַכט עס צו בלייבען „תורת ה'“ אַ געטליכע תורה. „ובתורתו יהגה יומם ולילה“ דורך לערנען אבער ווערט זי דעם תלמיד חכם'ס תורה — תורתו.

* * *

דעת הקהל

דעת הקהל, ניט מיט'ן רצון הקהל. דער אמת'ער מנהיג רעכענט זיך נאר מיט'ן

* * *

אן אלטער אזוי ווי אַ קינד

והדרת פני זקן — דרש'נען די חו"ל או זקן מיינט זה קנה חכמה, ד. ה. ס'מיינט ניט קיין אלטער מאָן נאָר אַ חכם, טאָ פארוואס עפעס זאגט ניט די תורה בפירוש חכם? דער תירוץ איז כדאי אונז צו לערנען אז אלטקייט באשטעהט ניט אין יאָהרען נאר אין חכמה. א מענש קאן זיין 80 יאָהר אלט און זיין נאָר אַ יונגער, ווייל זיינע יאָהרען האָבען קיין ווערדע ניט. וועהרענד א יונגער מאָן וועלכער איז א געלערנטער — א תלמיד חכם איז לגבי איהם אן אלטער. דער-צעהלט אונז די תורה אז יוסף איז געווען א יונגער און א זקן — בן זקונים, און ניט פאר-קעהרט אן אלטער יונגערמאן.

אמעריקא וועט אמאָל ווערען א צענטער פון תורה — טראָץ די גרויסע עמי הארצות וואס עס הערשט איצט כמעט איבעראל. אין אן אלטען ספר פון א דייטשען גדול ווערט געבראכט א תשובה אויף א געוויסע שאלה פון א רב אין פוי. לען אין וועלכער דער מחבר זאָגט אז מ'קאן מתיר מאַכען אָבער אין פוילען דארף מען עס ניט מקיל זיין ווייל די אידען דאָרט זיינען ניט קיין בני תורה. (זעה הקדמה צום ספר „נימוקי רידב"ז“) מערקווירדיג אז פוילען איז נאכהער געוואָרען דער גרעסטער צענטער פון תורה און אידישקייט.

* * *

לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא (שמות ב. ז.)

די נשמה פון יעדער אידען איז א חלק אלקה ממעל. דער איד טראגט דעם אויבערשטענס נאָמען ישׂר—אל. זיין לעבען דארף דאריבער זיין באהערשט אויך פון געטליכקייט. זאגט אָן די תורה — זאלסט ניט טראָגען אויף זיך דעם אויבערשטענס נאָמען אומזיסט . . .

* * *

ארץ ישראל קאן ניט אוועקגערויבט ווערען פון אידען

איינער האָט אמאָל געפרעגט רבינו נחשון גאון, די גוים האָבען דאָך איינגענומען ארץ ישראל דורך מלחמה טאָ פארוואס איז עס אנדערש ווי דער „כיבוש“ פון אנדערע לענדער וועלכעס איז על פי דין א קנין כאָטש קרסע אינה נגזלת?

האָט רבינו נחשון גאון געענטפערט אז דאר-טען וואו מ'קאן קונה זיין מיט געלד העלפט „כיבוש“, ד. ה. דמים תרתי משמע מ'קאן קונה זיין דורך געלד און אויך דורך בלוט, דורך מלחמה. דארטען וואו עס העלפט איין קנין העלפט אויך דער אנדערער. וועהרענד ביי ארץ ישראל שטעהט: „והארץ לא תמכר לצמיתות“ — אז דאס לאנד אין ארץ ישראל

אונזערע אינסטיטוציעס

באמערקונג פון רעדאקציע: אינטער דעם נאָמען וועלען מיר באַריכטען איבער אַלע אונזערע נאַציאָנאַלע, לאַקאַלע, קהל'שע און צדקה־אינסטיטוציעס, און מיר זיינען דאָנקבאַר דעם ווירדיגען פרעזידענט פון היאָם, מר. אברהם הערמאַן, פאַר זיין דער ערשטער צו געבען אויס־פיהרליכע ידיעות וועגען איינע פון אונזערע וויכטיגסטע פּאָלקס אונטערנעהמונגען — די היאָם.

היאָם

צו 1200 אידישע געמיינדעס פון איין ברעג לאַנד ביו'ן צווייטען.

זוען מזרח־איראפּא אין אפגעשניטען געוואָר־דען דורך דער דייטשער אקופאציע, האט האיאָם, מיט דער גוט־הייסונג פון דער אמעריקאנער רע־גירונג, עטאבלירט אן „אינטערנאַציאָנאַלען פּאָסט אָפּיס" דורך וועלכען אמעריקאנער איר דען האָבען באקומען און געקענט שיקען בריעף צו זייערע פאמיליעס און קרובים אין די אקור פירטע לענדער. צו גלייכער צייט האָט האיאָם געשיקט א קאמיסיע אין ווייטען מזרח וואָס האָט עטאבלירט אָפּיסעס אין יאָקאָהאָמאַ, יאַ־פּאַן, און כאַרבין, כינע, צו העלפען אידישע פליכטלינגע און וואנדערער פון רוסלאַנד צו קומען נאך אמעריקא איבער'ן פאסיפיק. די דאָזיגע הילף האָט אויך געהאט די צושטימונג פון דער אמעריקאנער רעגירונג.

אין 1920 האָט האיאָם אָנגעפאנגען אויס־ברייטערען איהרע טעטיגקייטען אין איראפּא. דער פראבלעם איז דאן געווען צו פאראייניגען די פאמיליעס וואָס די מלחמה, פאגראמען און גירושים האָבען צוריסען. א האיאָם קאָמיסיע האָט געעפענט אָפּיסעס און ביוראָס אין פוילען, ליטע, לאַטוויאַ, רומעניע, דאַנציג, און אנדערע ערטער, און די פארבינדונגען מיט די עקזיסטיר־דענדע ארגאניזאציעס אין האָלאַנד, בעלגיע, דייטשלאַנד און אנדערע דורכפאַהר־פונקטען זיי־גען פארשטארקט געוואָרען.

די רעטונגס ארבייט אין די אויסוואנדערונגס און נייע איינוואנדערונגס לענדער ווערט גע־טהאָן אין פארבינדונג מיט „היקעס" אָדער „היציעס" — די פאראייניגונג פון האיאָם מיט דער יק"א — און אנגעשלאָסענע אָרטיגע קאָ־מיטעטען.

ווען היטלער האָט פארכאפט די ממשלה אין דייטשלאַנד און אידען האָבען גענומען לויפען

א האלב יאָהרהונדערט רעטונגס ארבייט פאַר אידישע נע ונדניקעס

פון אברהם הערמאַן, פרעזידענט

מיט א האלבען יאָהרהונדערט יאָהר צוריק, ווען די אידישע מאסען־אימיגראציע פון מזרח־איראָפּא האָט זיך אָנגעפאנגען אין די פאר־אייניגטע שטאַטען, האט א גרופע פון פרו־הערדיגע אידישע אימיגראנטען פון דער צאָר־שער רוסלאַנד, געגרינדעט א הכנסת אורחים אין ניו יארק.

אן אנדער גרופע פון מזרח־איראפּעאישע איר מיגראנטען האָט דאן געגרינדעט די היברו איר מיגראנט עיד סאָסיעטי, וועלכע האָט זיך דער־נאָך פאראייניגט מיט דער הכנסת אורחים אונ־טער'ן נאָמען „היברו שעלטערינג ענד אימיגראנט עיד סאָסיעטי" (הכנסת אורחים ופדיון שבויים), איצט באוואוסט אויף דער גאַנצער וועלט אלס האיאָם („היברו אימיגראנט עיד סאָ־סיעטי").

היאָם איז בשום אופן ניט קיין צדקה אָרגאַן־ניזאציע. עס איז אן אינסטיטוציע דורך וועל־כע די אידישע אימיגראנטען פון געכטען גיבען ברודערליכע באדינונג צו די אימיגראנטען פון היינט, כדי אימיגראנטען פון היינט זאָלען דאָס זעלבע קענען טהאָן פאַר די אימיגראנטען פון מאָרגען. צוערשט איז האיאָם געווען טהעטיג בלוז אין די פאראייניגטע שטאַטען, מיט א הויפט־אָפּיס אין ניו יאָרק, אין האיאָם ביל־דינג, 425 לאפאיעט סטריט, און ברענטשעס אין באַלטימאָר, באַסטאָן, שיקאַגא, סאַן־פראַנציס־קאָ און סיאַטל; ביוראָס אויף עליס איילאַנד און אין וואשינגטאָן, און מיט ארום אכצעהן הונדערט נאַציאָנאַלע דירעקטארען אין גאָהענט

גראנטען באזארגט מיט מאָלצייטען און נאכט-
 לענערס ביז זייערע קרובים ווערען אויסגע-
 זוכט. די ארבייט ביראָ העלפט זיי קריגען
 באשעפטיגונג. די בירגערשאפט ביראָ העלפט
 זיי ווערען בירגער. כשר'ע מאָלצייטען ווערען
 סערווירט אויף עלים איילאנד פאר פארהאלטע-
 נע און פאראורטיילטע אידישע אימיגראנטען.
 דורך דער האיאס אימיגראנט באנק (געלט
 איבערשיקונג ביראָ) שיקען אמעריקאנער איר-
 דען געלט צו זייערע קרובים אויף יענער זייט
 ים, מיט דער פולער זיכערקייט אז זייער געלט
 וועט אַנקומען שנעל, זיכער, און אויסגעצאָהלט
 ווערען אין אמעריקאנער דאָלאַרס. נאָך מעהר,
 זיי זיינען זיכער אז דאָס געלט וועט באנוצט
 ווערען פונקט פאר דעם צוועק פאר וועלכען זיי
 האָבען עס באשטימט, ווי טראַנפארטאציע, נדון,
 און דאָס גלייכע, ווייל די האיאס אָפיסעס גע-
 מען א פערזענליכע אינטערעסע אין דער אר-
 בייט און גיבען אכטונג אז די באדינונגען פון
 דעם געלט־שיקער זאָלען דערפילט ווערען.
 אין די לעצטע 50 יאָהר איז האיאס, ווי עס
 איז צו זעהן פון דעם קורצען איבערבליק, אויס-
 געוואקסען פון א קליינער לאָקאלער אינסטיטור
 ציע אין א וועלט־גראַנאזאציע. האיאס איז
 היינט טעטיג אין 28 לענדער. וואו נאר ס'איז
 דאָ א אידישער וואַנדערער געפינט ער פאר זיך
 די העלפענדע האנט פון האיאס. די אמעריקא-
 נער אידען, וועלכע האָבען געגרינדעט האיאס
 און וועלכע האָבען געמאכט מעגליך דעם וואוקס
 און פראַגרעס פון האיאס, מענען באמת זיין
 שטאַלץ מיט די דערנרייכונגען אין די לעצטע
 פינף צעהנדליג יאָהר.

פון דעם דייטשען ניהנום, זיינען די איירא-
 פעאישע אָפיסעס פון דער האיאס־יק"א פאר-
 אייניגונג געווען די ערשטע זיי צו געבען הילף.
 און מיט דער פינאנציעלער שטיצע פון דער
 האיאס־פאראייניגונג, זיינען טויזענדע אידישע
 פליכטלינגע באזעצט געוואָרענע אין סאט און
 סענטראַל אמעריקאנישע לענדער, דערלויבט גע-
 ווארען צו פארבלייבען אין אייראפעאישע לענד-
 דער, אָדער זיך אימצוקערען צו זייערע גע-
 בורטס לענדער. „היקעס" גיט זיך איצט אויך
 אפ מיט דער דירעקטער אידישער עמיגראציע
 פון דייטשלאַנד, און וואו נויטיג און מעגליך
 ווערען זאָגאר די טראַנספארטאציע קאָסטען גע-
 דעקט.

די רעטונגס ארבייט פון דער האיאס־פאראיי-
 ניגונג פאר די אידישע פליכטלינגע פון דייטש-
 לאַנד האָט באקומען ספעציעלע אנערקענונג און
 לויב אין דעם אָפיציעלען באריכט פון דושימס
 ג. מעקדאנעלד, געוועזענער האיקאָמישישאַנער
 פון פעלקער־ליג.

עס איז וויכטיג צו געדענקען אז טויזענדע
 אידען קומען נאָך איצט אויך אריין אין די
 פאראייניגטע שטאטען יעדען יאָהר, טראַץ
 אלע באשריינקונגען, און אז א גרויסער טייל
 פון זיי וואָלט דאָס גיט געקענט אויספיהרען אָהן
 דער שום און הילף פון האיאס. פארשידענע
 אפידעוויטס און דאָקומענטען מוזען צוגע-
 גרייט ווערען פאר די קרובים; קאָרעספאנדענ-
 ציעס מוזען אָנגעפיהרט ווערען וועגען יעדען
 פאל מיט די אייראפעאישע אָפיסעס, און שוועד-
 רינגייטען אָהן א צאָהל מוזען באזייטיגט ווע-
 רען איידער דער וואַנדערער קען זיך קלייבען
 אויף זיין וועג אהער. אָפט מוז האיאס צוערשט
 אויסגעפינען די היגע קרובים.

יעדער אידישער אימיגראנט וואס קומט דאָ
 אָן ווערט באגעגענט פון א האיאס פארשטעהער
 און באדינט מיט אלץ וואָס איז נויטיג. פאר
 פארהאלטענע אידישע אימיגראנטען ווערען
 אפילס געמאכט דורך דער וואשינגטאן ביראָ
 וועלכע שטעהט אין א נאָהענטער און שטענדיגער
 באריהרונג מיט די רעגירונגס דעפארטמענטס. אין
 דעם הכנסת אורחים פון האיאס ווערען אימי-

**ביאָגראַפיע פון חפץ חיים שוין
 אין דרוק**

הרב משה מאיר ישר האט שוין איבערגעגעבען צום
 דרוק זיין ביאָגראַפיע פון חפץ חיים אין אידיש און
 אויך אין א באַזונדערער בוך אין ענגליש, „סיינט און
 סיידיש".
 די יעניגע וועלכע ווילען פאראייביגען זייערע גע-
 מען אין ריעזע מאַנומענטאַלע ווערק, קאנען עס טהאָן
 דורך צושיקען זייער סובסקריפשאַן צום מחבר אויף זיין
 אַדרעס:

711 Brightwater Court Brooklyn, N. Y.

א בריעף אין רעדאקציע

מען מוז זעהן א עצה

ווערטהע רעדאקציע:

עס ווייזט אויס אז עס איז נאך אלץ קיין סוף ניטאָ צו די צרות וואָס אונזערע ברידער אין רוסלאַנד איז באשערט צו ליידען. א נייער אומגליק קומט אָן אויף זיי. ווי מיר אַלע ווייסען איז די איינציגע הילף וועלכע אונזערע פאראַרומטע ברידער אין רוסלאַנד האָבען באקומען אין זייער נויט, איז גע- ווען די ישיב'ע וואס זיי האָבען באקומען פון זייערע קרובים אין אמעריקא דורך די זאָגע- נאנטע „טאָרנסין“.

דאָרט פלעגען זיי מיט א פאָר אמעריקאנער דאָלאַרען קריגען עטוואס צו פארזארגען זייער הונגער און נאקעטייט.

די לעצטע צייט אָבער זיינען די דאָזיגע טאָרנסין קראַמען פארמאכט געוואָרען. דער דאָלאַר איז סטאביליזירט געוואָרען אזוי אז פאר יעדער דאָלאַר קריגט מען 5 רובל. און גע- מענדיג אין אנבעטראכט די שרעקלאך־הויכע פרייזען פון לעבענס־מיטעל אין סאָוועטען רוס- לאַנד, מיינט עס אז פאר א געוועהנליכען, ניט קיין צו רייכען קרוב דאָ אין לאַנד וועט זיין אונגעגליך צו שיקען וועלכע עס איז הילף צו זיינע נאָהענטע אין רוסלאַנד.

חברות וואס פלעגען שיקען אויף פסח געלט אין די שטערט און שטעדטלאך וועלען אויך ניט שיקען, ווייל פאר די פינף דאָלאַר וואס זיי

פלעגען געוועהנליך שיקען צו א פאמיליע ווע- רען זיי קריגען דאָס וואס זיי פלעגען פריהער קריגען פאר איין דאָלאַר, דאס הייסט כמעט ווי נארנישט. און שיקען באַנדלאך פון דאָ- גען מיט פארטיגע שפייז קען זיך אויך נאר פארגינגען סידען א זעהר רייכער מאַן, ווען פאר פינף דאָלאַר וועלען זיי דאָרט קוים קריגען מצה פאר איין טאָג צום עסען (מיר געדענקען וואָס עס הייסט 10 פונט מצה פאר א פאמיליע וועלכע האָט אפילו ניט קיין פאָטייטאס גענוג און פלייש לגמרי ניט). און דער פסח איז ניט ווייט. און אונזערע ברידער קוקען דאָך אויך א גאנץ יאָהר אויס די אויגען אויף אונ- זער הילף.

זיינען מיר שוין אזוי פארשטיינערט געווא- רען, און מיר פיהלען שוין גארניט דעם וועהר טאָג פון אונזערע עלענדע ברידער דאָרט?

זאָלען מיר שווייגען און זיצען צום סדר גאנץ רוהיג און לאָזען זיי דאָרט שליינגען טרעהרען אנשטאָט מצה פסח, און אנשטאָט שפייז — הארצעלעמעניש דעם גאנצען יאָהר? וואו זיינען אונזערע פיהרער, אונזערע ברידער פון האַרץ און נשמה, פארוואס זאָל מען ניט רופען א קאָנפערענץ פון רבנים און עסקנים און זוכען וועגען ווי צו קומען צו הילף אונזערע רוסישע ברידער?

שווייגען און נארנישט טאָן וואָלט געווען די גרעסטע זינד. מען מוז עפעס א עצה געפינען. רב הכוזב לעמו

פון דער אידישער וועלט

האט געוואוינט, און די צאָהל פון פוילישע אי- דען, וואָס זיינען אין פארלויה פון פארנאנגע- נעם יאָהר אריינגעקומען אין לאַנד, באטרעפט אזוי ארום 29,407.

די צאָהל אידישע איינגעוואנדערטע פון אונ- זערע לענדער האָט אין דעם זעלבען יאָהר בא-

פון דעם באריכט, וואָס איז ארויסגעגעבען געוואָרען דורך דער אידישער אנגעמור, איז צו זעהן, אז פון די איבער 61,000 עולים אין 1935, זיינען 27,291 געקומען דירעקט פון פויל- לען. אָבער פוילישע אידען זיינען אויך געסר- מען פון אנדערע לענדער, וואו זיי האבען גע-

פון אמעריקא, און רעוו. פערלצווייג פון לאנד דאָן.

אנדה ישראל האָט פארעפענטליכט א איינדי הרוספאלען מאניפעסט, אין וועלכען זי שליסט זיך אן אין דעם פראָטעסט פון דער אידישער איגענטור געגען די באגרענעצונגען אין לאַנד פארקויף, וואָס זיינען געמאכט געוואָרען אין דער דעקלאַראַציע פון בריטישען קאָלאָניאַליזם ניסטער, דזש. ה. טאָמאַס, וועלכע סער ארטור וואָקאָופ, הויזקאָמיששענער פון ארץ ישראל, האָט פארגעלייענט פאר די פאָרשטעהער פון די אראבישע פאָליטישע פארטייען, ווי אויך געגען אימיגראַציע-באגרענעצונגען.

די אנדה ערקלעהרט, אז די באגרענעצונגען פאלען באזונדערס שווער אין איצטיגען מאָ- מענט, ווען דער אידישער גורל איבער דער וועלט האָט דערגרייכט א העכסט-טראַגישען פונקט.

אין דעם מאניפעסט אפעלירט די אנדה צו די אידען איבער דער וועלט, אז דורך זעלבסט פארטיפונג זאָלען זיי זיך שטארקער דערנעהן טערען צו די רעליגיעזע און עטהישע טראַדי- ציעס פון אידענטהום און פון זיי שעפען כח און טרייסט אויסצהאלטען די יסורים פון גלות.

דער מאניפעסט אפעלירט אויך צו די אראבער, אז זיי זאָלען זיך אפואגען פון זייער געגנער- שאפט צום אידישען אויפבוין און לעבען אין האַרמאָניע און שלום מיט די אידען, אין זינען האָבענדיג די ברכה, וואָס די אידישע ארבייט האָט געבראכט דעם לאַנד, אלע טיילען פון דער באפעלקערונג אין ארץ ישראל.

די אנדה ווענדעט זיך אויך אין איהר מא- ניפעסט צו דער ענגלישער רעגירונג, באזונדערס צו סער ארטור וואָקאָופ, צו געדענקען די פאר- צווייפעלטע לאַגע פון אידישען פאָלק, און אויך האָבען אין זכרון דעם פאקט, אז ענגלאַנד האָט זיך פארפליכטעט צו העלפען דעם פאָלק אויפבויען א הויס אין ארץ ישראל.

טראָפען זיי פאָלגט: 6,946 פון דייטשלאַנד; 3,597 פון רומעניע; 2,122 פון גריכענלאַנד; 1,967 פון ליטע; 1,638 פון די פאראייניגטע שטאאַטען (אמעריקא); 1,425 פון תימן; 1,397 פון טשעכאָסלאָוואַקיע; 1,042 פון לאַטוויאַ; 1,021 פון פראַנקרייך; 961 פון עסטרייך; 764 פון טערקיי; און קלענערע גרופעס פון אנדערע לענדער.

וואו מיר האלטען שוין מיט'ן הערשענדיגן ראדיקאליזם אין ארץ ישראל, קען מען זעהן פון דער פאָלגענדער פשוט אומגלויבליכער ידיעה: וועגען א רעפארמער קהלה וואָס דייטשע אידען האָט זיך פארוואָלט גרינדען אין ארץ ישראל.

רבוש"ע קען עס זיין מעגליך? פעלט אונז שוין דאָרט מעהר ניט? אָט איז די ידיעה:

לאַנדאָן, — באלד נאָך פסח וועט ראבינער דר. מאַקס דינעמאַן פון אפענבאָך, דייטשלאַנד, פאָהרען קיין ארץ ישראל מיט א שליחות פון וועלט פארבאנד פון רעפארמירטע אידען אונט טערוזבען די מעגליכקייטען פון גרינדען דאָרט א רעפארמער קהלה.

אזא רעפארמער קהלה פאר ארץ ישראל ווערט געפלאַנעוועט אויפ'ן פארלאַנג פון רע- פארמער אידען, וואָס האָבען זיך לעצטענס בא- זעצט אין ארץ ישראל.

אין פארבינדונג מיט דעם פלאַן האָט אייער קאָרעספאנדענט אויסגעפונען, אז די ציוניסטי- שע מיטגלידער פון דער קאָמיטע פון וועלט פארבאנד פון רעפארמירטע אידען, וואָס איז באשטימט געוואָרען פאר דער דורכפיהרונג פון דעם פלאַן, האָבען אויסגעווירקט, אז אויב אזא רעפארם קהלה זאל געגרינדעט ווערען אין ארץ ישראל זאל עס זיין אינגאנצען אומאפהענגיג, זאָל ניט טראָגען קיין פאָליטישען כאַראַקטער, און זאָל איינפיהרען העברעאיש פאר אלע תפלות און צערעמאָניעס.

די ציוניסטישע מיטגלידער פון דער קאָמיטע זיינען: ליידי רעדונג, רב הכולל דר. עהרענ- פרייז פון שוועדען, ראביי אבא הלל סילווער

די מזרחי קאנווענשאן אין וואשינגטאן

מלוכה, אָבער אין דער זעלבער צייט דעם מוסה וואס אזא פּאָלק ווי מיר זיינען, האָט, צו ניט אנווערען דעם האָפנונג אז „וויזעו בני ישראל“ איז „ותעל שועתם וכו'“ און אזוי ווי אלע סכנות וועט מען די אויך איבערקומען.

צווישען אלע וויכטיגע רעזאָלוציעס וועלכע זיינען אָנגענומען געוואָרען איז פאראן אויך אזעלכע ווי ניט צו דערלאָזען משפחות פון נשואי תערובות פון דייטשלאנד זאָלען זיין צווישען די חלוצים עולים, און אז די קינדער וואָס ווערען פון דאָרט געבראכט זאָלען אויפֿ־געפאסט ווערען אין א רעליגיעזער אטמאָספער־ע.

די קאנווענשאָן האָט דאס יאָהר געפיערט דעם האלב יובל יום טוב פון מזרחי אין אמע־ריקא. מיט פינף און צוואנציג יאָהר צוריק איז דורך הרב מאיר ברלין און מר. ארי' ליב געלמאן און אנדערע געלייגט געווארען דער גרונדשטיין פאר'ן מזרחי דאָ אין לאַנד. זעהר א שעהנער און אינהאלטסרייכער קובץ היובל, איז צוליב דעם צוועק ארויסגעגעבען געוואָרען.

פאר פרעזידענט אויפ'ן קומענדיגן יאָהר איז ווידער אויסדערוועהלט געוואָרען מר. ארי' ליב געלמאן. מיר ווינשען איהם בפרט און דעם מזרחי בכלל ערפאָלג אין זיין קומענדיגער טע־טיגקייט פאר דער אריינדריינגונג פון דוח התורה והמסורה אין דעם בנין פון דער לאַנד פון אונזער עבר און עתיד.

צוויי הונדערט מיט זיבעציג דעלעגאטען, פון אלע עקען פון אמעריקא און קענעדע זיינען גע־קומען צו דער ניינצעהנטער קאנווענשאָן פון מזרחי, וועלכע איז פארגעקומען די וואך פון פרשה משפטים אין וואשינגטאן.

די קאנווענשאָן מוז פאררעכענט ווערען אלס א זעהר ערפאָלגרייכע.

דער צוזאמענשטעל פון די דעלעגאטען איז געווען א געלונגענער. די בעסטע כחות פונ'ם אמעריקאנער אָרטאָדאָקסישען אידענטום זיינען דאָרט געווען פארטראטען.

די פארהאנדלונגען פון די פראגען וואס זיי־נען געשטאנען אויפ'ן טאגעס אָרדנונג האָבען געטראָגען אן ערנסטען כאראקטער, עס האט זיך געפיהלט צווישען די אָנוועזענדע די אחריות וואָס דער מזרחי טראָגט אויף זיך אין דעם איצטיגען שווערען פראָצעס פון בנין הארץ.

דעם ערנסטען טאָן האָבען אריינגעבראכט די איינלייטונג פון דעם פרעזידענט פון היגען מזרחי ר' ארי' ליב געלמאן און די ברייליאנטע־נע רעדע פון דעם וועלט מזרחי פיהרער הרב ר' מאיר ברלין. דאס איז געווען א צוויי מיט א האלב שטונדיגע רעדע פול מיט פאטאס, און אין איהר האָט זיך געפיהלט די שטים פון דער אָנגעוועהטאָנטער הארץ פון דעם אויסגעמו־טשעטען אידישען פּאָלק וועלכער שטעהט אין שרעק פאר דער סכנה וואס עס שוועבט איבער זיין איינציגע רעטונגס היים אין זיין לאַנד, צוליב די פראיעקטירטע גזירות פון דער ענגלישער

רדיפות אויף אידישקייט אין רוסלאַנד

הסידישע ספרים. די מיליציע האָט זיך דערפון דערוואוסט און מען האָט זיי ארעסטירט און די שוהל פארמאכט. מען זאגט, אז מען געהט צעווארפען דעם אוהל און צואקערען דעם רבינ'ס קבר.

אין אומאן, שטעהט נאָך א שוהל פון רבי נחמן בראצלאווער. דערביי איז דער אוהל פון דעם רבינ'ס קבר. האָט זיך געדארפט טרעפען. אז דרוי, פיער יונגע לייט פלעגען זיך ביינאכט אריינכאפען אין שוהל און לערנען גמרא און

קומען צומאכען די לעצטע שוהל האָבען זיך שוין געפונען די גבאים. אָבער מען האט זיי געענטפערט, ס'איז צו שפעט, ס'איז פארפאלען. האָט מען גענומען ארויסווארפען די 250 ספרי-תורה'ס. ס'איז געווארען א געוויין... מען האט זיי אָנגעווארפען אויף א פאָר וועגענער און מען האָט זיי אוועקגעפיהרט ערגעץ-וואו אין א שפייכלער, ס'איז דאָך פון פעל, קען מען דאָס נוצען!

אזוי איז כמעט אין אלע אוקראינישע שטעט און שטעטלאַך. א מעהר הארץ-דרייסענדר בילד איז געווען אין דער שטעטלעך בעלער-אָד-קע, ביי זאסלאוו, זשיטאָמירער נובערניע. דאָרט זיינען געווען פריהער פיער בתי מדרשים און מען האָט זיי אלע צוגענומען. ס'איז פארבליבן בען אן אלטע חורבה, א געוועזענע תלמוד-תורה וואָס מען האָט איהר נאך ניט צעווארפען, האָבען די שטעטלעדיגע אידען דעם יום-טפור זיך פארזאמעלט אין דער חורבה און מען האט געדאווענט מיט האַרץ, געוויינט — מיט אמאָל איז געקומען מיליציע און מ'האָט אלעמען ארויסגעטריבען. זיינען זיי ארויס אויפ'ן גאס מיט די טליתים און מען האָט געדאווענט. איז געקומען שפעטער די מיליציע און זיי צוטרייבען, זיינען אלע אוועק אויף דעם בית-עולם. דאָס איז געווען צו מנחה. האָט מען געדאָר-ווענט מנחה און נעילה אויף דעם בית-עלמין הינטער דער שטעטלעך.

(ב"צ כ"ן, מארגען זשורנאל)

בכלל זיינען אין אוקריינא און ווייסרוס-לאנד וועניג שוהלען פארבליבען. דער עיקר איז געוואָרען אן ענדע צו זיי היינטיגס יאָהר. אָט דערצעהלט איינער א געקומענער פון דער שטעטלע ליאכאוויץ ביי זשיטאָמיר, געווען דאָרט פריהער 6 שוהלען, האָט מען פינה פון זיי לאנג צוגענומען. איינע האָט מען געלאָז-וען. דאָרט האָבען געפונען א מקום מנוחה 250 ספרי-תורה'ס, פון די אלע שוהלען און די בתי מדרשים אין ארומיגע קליינע שטעטלעך. היינטיגען יאָהר איז ארויס א באפעהל פון דעם אָרטיגען סאָוויעט, אז מען זאָל פאררעגיסטריר-ען די אלע וואָס קומען דאווענען. נאָך דעם געזעץ דארפען זיין ניט וועניגער ווי 50. האָר-בען זיך געפונען די 50 דאווענער. אָבער מען מוז נאָך דעם געזעץ האָבען פינה גבאים, פאר-אנטווארטליכע צו דער מלוכה. די דאווענער האָבען וואהל-דעכט, אבער די גבאים ניט — און דאָ איז די צרה. די עלטערע אידען אין שטעטלע וואס זיי ארט ניט וועגען וואהל-רעכט זיינען אויסגעשטארבען אין די לעצטע פאָר יאָהר פון הונגער און נויט. ס'זיינען גע-בליבען אידען אין מיטלע יאָהרען, וועלכע האָ-בען געוואָלט איבערנעהמען די פארזאמטווארט-ליכקייט און ווערען גבאים. אָבער זייערע קינד-דער האָבען שטעלעס, ארבייטען אין פאבריקען — האָבען זיי געשטערט, ווייל דאס קען זיי שארען ברענגען — ניט קיין פיינער יחוס... האָט זיך די זאך פארצויגען. ווען מען איז גע-

פון דער טהעטיגקייט פון ועד הרבנים

טהרת המשפחה

וואָס די רבנים טראָגען פאר דער גרויסער און הייליגער זאך פון טהרת המשפחה האָט פיי-ערליך אנגענומען א באשלוס צו אָנפאנגען א ברייטע פארצווייגטע טעטיגקייט צו מתקן זיין די פרצה.

און כדי צו וועקען דעם דעת הקהל, אויף אָט דער וויכטיגער פראָבלעמע פון תורה און דת איז אַ וואַרימער קול קורא ארויסגעלאָזען גע-וואָרען.

איינע פון די ברענענדיגסטע פראגען אויפ'ן לעצטען קאָנווענשאָן פון ועד הרבנים פון גרעי-טער ניו יאָרק, איז געווען די פראגע פון טהרת המשפחה. פון אלע אָנוועזענע רבנים איז בא-טאָנט געוואָרען, אז די סכנה איז גרויס אז אָט רער יסוד פון אידישען פאמיליע-לעבען עפ"י תורה זאָל אין גאנצען צוזאמענברעכען. און די קאָנווענשאָן אנערקענענדיג די גרויסע אחריות

ציע בריעה וואָס זיינען ארויסגעגעבען געוואָרן רען צו שומרי שבת זיינען פון די רעגירונגס און רעליף בעאמטע ערפילט געווארען. אין פילע פאלען איז אפילו אויסגעפיהרט געוואָרען צו אָפּלאָזען אויף שבת זאָגאר די שטענדיגע אַנ-געשטעלטע ביי דער רעגירונג.

עס איז דעריבער זיכער, אז אויך אין די קור מענדיגע פּסח־טעג וועלען באַפרייט ווערען פון אַרבייט, די וואָס וועלען האָבען באַשטעטיגונגען פון ועד הרבנים אז זיי זיינען שומרי שבת. דער ועד הרבנים איז שטענדיג גרייט ארויסצוגעבען אזעלכע באַשטעטיגונגען און רעקאָמענדאָציע־בריעה צו אַלע וואָס ווענדען זיך צו איהם.

וועגען רבנים אין שוהלען

דער ועד הרבנים האָט ארויסגעלאָזען א שטאַרקען אַפּיעל צו די שוהלען אין ניו יארק, אָנצושטעלען ביי זיי רבנים, אום דער וואָרט פון תורה און אידישקייט זאל דארט געהערט ווערען, און געלערענט ווערען. און האָט אויך אויפגעפאָדערט די אידען פון ניו יארק צו שטיי צען אזעלכע שוהלען וואו רבנים מובהקים זיינען די גייסטיגע פיהרער, פון וועמען זיי קענען לערנען ווי א איד צו זיין און פרעגען א שאלה ווען זיי ברויכען אין די ענינים פון אידישקייט. מען קען ניט זאָגען אז עס איז פיעל אויפגע־טאָן געוואָרען מיט דעם אַפּיעל. דער ועד הרבנים האָפט צו אויסגעפינען וועלכע שוהלען עס האָבען קיין רבנים ניט און אָננעמען אַלע מיטלען צו איינפלוסען די דאָזיגע שוהלען זיי זאָלען ערפילען זייער חוב צו תורה און צו זיך זעלבסט.

וועגען הלול קדושת בתי כנסיות

דער ועד הרבנים האָט פראַטעסטירט געגען אזעלכע שוהלען וועלכע פאַרשוועכען זייער קדושה דורך פאַרשטעלונגען מיט עקסטרעסעס. פאַלגענדער אויפרוה איז פון ועד הרבנים ארויס־געלאָזען געוואָרען, וועלכער איז געווען גע־דרוקט אין דער אידישער פרעסע:

„מיר זיינען ערשיטערט צו הערען, אז אַר־טאָדאָקסישע, זאָגאר חסידישע שוהלען לאָדען צו זייערע קאָנצערטען אין די שוהלען אקטריסעס און פרויען־סטאַרס און שטעלען זיי אוועק זינ־

אויף די ווייטערדיגע אספות פון ועד הרבנים זיינען אָנגענומען געוואָרען באַשלוסען צו שאַפֿען א שטאַדטישע אָרגאַניזאַציע אונטער'ן נאָם מען „קודש ישראל“, וועמעס אויפגאַבע זאָל זיין אויסנוצען אַלע פובליסיטי מיטלען דורך פרעסע, סירקולאַרס, בראַשורען א. ז. ו. אַליין אַפּצוהיטען און ווירקען אויף אנדערע אז די פליכטען פון טהרת המשפחה זאָלען אַפּגעהיט ווערען; אָנפיהרען א קאָמפּיין צו שאַפען הונדערט טויזענט דאָלאַר, אין א פּאָנדר צו בויען נייע און פאַרריכטען די אַלע מקוואות און מאַד־כען זיי סאַניטאַריש אין אַלע הינזיכטען, און מיט אַלע באַקוועהמליכסטע נייע מאָדערנע איינ־ריכטונגען; שטאַרקען די הענד פון אזעלכע אָרגאַניזאַציעס וואו זיי זיינען שוין געגרינדעט געוואָרען ווי די שומרות הדת אין איסט ניו יארק און אנדערע; מיטהעלפען די וועלכע האָבען אזא וויכטיגע און הייליגע טעטיגקייט אָננעפאַנגען ווי אין איסטערן־פאַרקוועי דורך די איניציאַטיווע פון אדמו"ר ר' משה טווער־סקי שניאורסאן און אונטער דער פיהרערשאַפט פון דעם יאָנג אַיזראַעל פיהרער מר. האַניג. א קאָמיטע פון רבנים האָט זיך איינגעגעבען צו צוציהען פאַר א טרעזשורער צו דעם פּאָנדר אזא באַוואוסטע און וויכטיגע פערזענליכקייט יוי מר. מענדל גאַטעסמאַן. אַלע הכנות ווערען געמאַכט אום צו מאַכען דעם קאָמפּיין בעה"ש ערפאַלגרייך.

וועגען שבת

אין דעם הינזיכט פון שמירת שבת איז אַנ־גענעהם צו ערקלעהרען אז אין א באַוואוסטען פּרט האָט זיך פיעלע איינגעגעבען צו אויפּטאָן. געמליך, אין דער באַפרייאונג פון די טויענדער רעליעף אַרבייטער פון שבת'דיגער אַרבייט. ניט נאָר האָט דער ועד הרבנים אויסגעפיהרט אז אַלע שומרי שבת זאָלען אַנשטאַט שבת קריי־גען וואַכענדיגע אַרבייט־טעג, נאָר עס איז אויך אויסגעפיהרט געוואָרען אז פרייטאָג זאָלען די דאָזיגע אַרבייטער אַפּגעלאָזען ווערען פריהער, אום זיי זאָלען נאָך באַווייזען צו זיין שבת אין דער היים צו דער צייט, און זייער אַרבייט־סלאָוין זאָל ניט ליידען. אַלע הונדערטע רעקאָמענדאַ־

צו סדור חופה וקדושין, נאָר אלס עדות שטעלט ער זיך און זיין פרוי, וועלכע האָט אין דער כתובה נאָך גע'חתמ'עט א פאלשען נאָמען פון איהר שוואגער. און נאָר צוליב מיטלייך אויף זיין פאמיליע האָט דער ועד הרבנים ניט אויס'געפאָדערט אז זיינע לייסענס זאָלען צוריקגע'צויגען ווערען נאָר ער זאָל האָבען זיין פליכט אליין ניט מסדר זיין קיין קדושין אָהן דער אָנוועזענהייט פון א רב מובהק. אזעלכע פאלען זיינען ניט די איינציגע, און וועגען יעדער איינציגען פאל מוז א באזונ'דער קאמף געפיהרט ווערען.

עס איז אָבער דער חוב פון דעם אָרטאָדאָקסי'שען אידענטום צו מיטעהעלפען ניט דערלאָזען אזא הפקרות און פריצות, און פארהיטען אז אידישע זיהן און טעכטער זאָלען איינטריטען אין זייער פאמיליע'לעבען ריכטיג און הייליג כדת משה וישראל.

גען לעבען ארון קודש!" — לויטעט די וואָרונג — „וואָס פאר א הימעל שרייענדער חלול שם שמים! וואָס פאר א חלול קדושת בתי כנסיות! וואָס פאר א מורא'דיגער פארברעכען געגען איר דישען דין!"

„מיר פראטעסטירען מיט אונזער גאנצען כח געגען אזא ברוד און אידישקייט און פרעכ'הייט און הפקרות פון אזוי גערופענע אָרטאָדאָק'סישע שוהלען און מיר ווענדען זיך צו זיי מיט אונזער רוף — חדל מלהרע!"

סדור קדושין

דער ועד הרבנים פיהרט אָן א קאמף געגען סדור קדושין פון אזעלכע וואָס ווייסען ניט וואָס דאָס איז, און וואָס בריינגען די גרעס'טע מכשולים צו דעם אידישען פאמיליע'לעבען. עס איז אויסגעקומען צו האָבען צו טאָן מיט אזא חזן וואָס ניט נאָר האט ער ניט קיין מנין

אגודת אנשי מעמד ובית ועד לחכמים

- הערט אונזער ראדיא פראגראם אויף סטיישאן
- מאָנטאָג
WBNX 1350 K. C. 2:15 p.m.
- פרייטאָג
WLTH 1400 K. C. 2:30 p.m.
- שבת נאכט
WBNX 1350 K.C. 11:30 p.m.
- דינסטאָג
WDAS 1470 K. C. 8:45 p.m.
(Phila., Pa.)

AGUDATH ANSHEI MAMOD
Society of Supporters of the House of Sages, Inc.
156 HENRY STREET
New York
Phone ORchard 4-2215

דער איינציגער צענטער פון תורה, וואס האַלט אויס אַלטע, שוואַכע, היַלפלאָזע רבנים, גאונים, צדיקים, וואָס זיצען און לערנען טאָג און נאכט. די רבנים האָבען נישט קיינע שטע'לעם, און קיין אַנדערע מקור פרנסה.

מיר געהמען אויף מעמבערס וועגען קדיש ומשניות נאָך 120 יאָהר, קדיש 3 מאָל טעגליך, משניות יעדען טאָג, אל מלא רחמים יעדען מאָנטאָג, דאָנערשטאָג, שבת קודש, און אלע ימים טובים, האַלטען יאָהר'צייטען הזכרת נשמות, יעדען יאָהר, אלעס זעהר פינקטליך. תהלים פאָר נויטבאָדערפטיגע, מי שברך בעת אַ שמחה.

מיר פארקויפען איינציגע קברים, אויך פאמיליען פלאַטס, אויף אונזער שעהנער, טרוקענער סעמעטערי בית דוד — קליינע יעהרליכע דיום.

קדיש ומשניות פריי!

י. א. בריוואן, פּרעזידענט   הרב שמואל א. רובין, סעקרעטאר

מודעה ואזהרה פון „ועד הרבנים“ דניו־יאָרק רבתי

אז ניט אויף אלע הכשרים קען מען זיך פארלאזען בפרט פסח, ווען עס האנדעלט זיך וועגען א איסור משהו, און מען זאָל וועגען יעדע זאך פרעגען א רב מובהק ומפורסם יעדער אין זיין סעקשאָן.

(ה) מיר זיינען שטרענג מזהיר אלע טשיר קען מארקעטס פון גרייטער ניו יאָרק, בשום אופן ניט קארמענען די עופות מיט חמץ אום פסח.

(ט) מיר בעטען די שוחטים פון די מאַר קעטס אכטונג צו געבען, אז קיין שום חמץ זאָל ניט געגעבען ווערען די עופות אום פסח.

(י) אזוי ווי עס געהען ארום מענשען כלומר'שט אין נאָמען פון רבנים צו פערקויפן חמץ, און דאָס איז אן איינפאכער שקה, און דערזוייל ווערען אידען נכשל אין חמץ שעבר עליו הפסח — אלזא זיינען מיר מזהיר, אז יעדער זאָל אליין פערקויפן חמץ און דוקא ביי א רב מובהק.

(יא) מיר זיינען אויך מזהיר די גראַסעריס, בעקעריס און אלע וועלכע האנדלען מיט חמץ־דיגע ארטיקלען, אז זיי זאָלען ארויסהענגען אין זייערע סטאָרס א פייער פון דעם רב מובהק, ביי וועמען זיי האָבען פערקויפט חמץ, אז דער חמץ איז פערקויפט געוואָרען כדין און עס איז ניטאָ קיין חשש פון חמץ שעבר עליו הפסח.

(יב) די אלע וואָס ווייסען פון וועלכען עס איז מכשול בעניני פסח, וואס דארף פער־ריכט ווערען, בעטען מיר גלייך מודיע זיין אונזער אָפּיס דורך א לעטער אדער ביי טעלע־פאָן און מיר וועלען דאָס בע"ה טרייען גלייך מתקן זיין.

בברכת חג כשר ושמה לכל ישראל, בארץ ובגולה.

ועד הרבנים דניו־יאָרק רבתי

טעלעפאן פון אונזער אָפּיס: דריידאק 4-86191

(א) מיר זיינען מזהיר, אז מען זאָל זיין זעהר פאָרויכטיג ביים קויפן פעטס, פאר פסח אום מען זאָל ח"ו ניט נכשל ווערען אין נבלות וטרפות, נור קויפן ביי א מוחזק בכשרות, נאָכפּרעגנדיג זיך פריהער וועגען פארקויפער ביי א רב מובהק פון דעם סעקשאָן.

(ב) מען זאָל אויך זיין זעהר פאָרויכטיג ביים קויפן פסח'דיגע קעיס, ווייל ע'ל פי רוב זיינען די כלומר'שט פסח'דיגע קעיס חמץ גמור.

(ג) אזוי ווי עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, אז די גרויסע בעקעריס באקען ברויט אויך אום פסח און דאָרויך זיינען זיי עובר יעדע מינוט אויף ב'ל יראה ובל ימצא און טוען ביוזעס מיט איסורי הנאה, — אלזא וואָרענען מיר שטרענג אז קיינער זאָל ניט געבען קיין הכשר אין אזעלכע בעקעריעס.

(ד) מיר וואָרענען אלע אידען צו קויפן פסח'דיגע גראַסעריס נאָר ביי א אידען און א מוחזק בכשרות, איבערהויפט ביי די וואָס האלטען אליין פסח.

(ה) מיר זיינען מזהיר זעהר אכטונג צו געבן בען וואו צו קויפן וויין פאר ארבע כוסות און קויפן נאָר ביי דעם, ווער עס האט א השגחה פון א רב מובהק.

(ו) היט זיך פסח פון ברענדים און שליוואַ וויין סיי היגע סיי יוראָפּשע, סיידיען איהר אליין ווייסט און קענט דעם רב וואָס גיט דעם הכשר אויף פסח און דעם פארקויפער. — פרעגט יעדער מען ביי אייער רב, צו איז דער הכשר גוט.

(ז) צו אונזער גרעסטען בעדויערען האָבען לעצטענס אָנגעהויבען ארויסגעבען הכשרים אזעלכע לייטע, וועלכע זיינען גענצליך אומבע־וואוסט אין דער רבני'שער—לומדישער־וועלט און פארדינען ניט דעם קלענסטען צוטרוי. דאָרף בער וואָרענען מיר דעם ברייטען אידישען עולם,

אברות

הרב אברהם נפתלי גאלאנט ז"ל

גרויס איז דער וועהטאָג, און טיעף איז דער טרויער פון רבנים, ניט נאָר פון ניו יאָרק, איר בער דעם פארלוסט פון הרב ר' אברהם נפתלי גאלאנט ז"ל, ווייל ער האָט געהאט דעם זכות ניט נאָר צו מאכען זיך באליבט אין זיין קהלה „בית אברהם“, און צווישען זיינע נאָהענ-טע ניו יאָרקער רבנים חברים, נאר אויך אז זיינע טיעפע האַרציגע און חסידישע געדאנקען וועלכע ער האָט ארויסגעזאָגט אין זיינע ספרים „משל ומליצה“, „חזיונות אברהם“, „דבר בעתו“ און נאָך זאָלען פארשפרייט ווערען איר בער אַ נאָנצער וועלט, און כמעט יעדער רב האָט גענוצט און וועט זיך באנוצען מיט זיין נע ספרים.

פינף און צוואנציג יאָהר איז ער אויף דער וואַך געשטאנען צו פארשפרייטען מונדליך און שריפטליך זיינע וואונדערבארע געדאנקען איר בער תורה און דאָס אידישע פאָלק, לאנגע יאָהר רען האָט ער גערופען צו אהבת ישראל, גע-מוטהיגט דאָס פאָלק צו ליידען געדולדיג די יסורי הגלות און האָפען אויף ליכטיגע צייטען, און פלוצלינג איז ער שטיל געוואָרען. ער איז אוועק פון אונז! — גדולה האברה! המקום ינחם את משפחתו.
ותנצב"ה.

הרב ר' ישראל גוטמאן ז"ל

נאָך א לענגערע קראנקהייט, איז נפטר גע-וואָרען איינער פון די עלטעסטע און חשוב'סטע חסידשי רבנים אין ניו יאָרק הרב ר' ישראל גוטמאן, בעקאנט אלס דער לעטישויב-קאמענע-צער רב.

דער נפטר וועלכער איז געווען א גרויסער

מיוחס ציהענדיג זיין יחוס אוש פון בעל-שם, איז פאר א צייט געווען רב אין לעטישויב און נאכהער אין קאמענעץ.

צעהן יאָהר איז ער געווען רב אין דער טשערנאָוויץ בוקאָווינער שוהל אין ניו יאָרק. שעהן און ווירדיג האָט ער אויף זיך געטראָ-גען די רבנישע קרוין, און פיעל כבוד האָט ער פארשאפט רבנות מיט זיין גרויסען מוח און טיפע פיהלענדע האַרץ.
תנצב"ה.

רבנו ר' יוסף ראָזען איננו !

עם חתימת הגליון נדהמנו מהבשורה הנוראה, כי רבנו, רבן של כל בני הגולה, עטרת ישראל פארה והדרה, שר התורה רב יוסף הכ"מ נלקח מאתנו.

דברים אין לנו להספידו, דמעותנו לא יספיקו לזכותו. כי מי יתן לנו תמורתו. בגליון הבא נשתדל בע"ה לתת את דמותו הרוחני, ולהעריך את האברה הנוראה שאבד עם ישראל. זכותו יגן על עמו.

הבעת צער

מיר דריקען אויס אונזער טיעפע צער און מיטגעפיהל מיט הרב ר' יעקב לעווינזאָן שליט"א אין זיין טרויער נאָך זיין געטרייער פרוי און חבר'תה אין לעבען מרת רבקה ז"ל, וועלכע האָט פיעל מיטגעהאָלפען איהר מאַן הרב ר' יעקב לעווינזאָן שליט"א, אין זיין אונערמיד-ליכער פרוכטבארער טעטיגקייט פאר תורה, איר דען און אידישקייט, אין זיין איבערגעבענהייט צו תורה און פאָלקס אַרבייט. זאָל ער זיין נחמה געפינען בתוך כל אבלי ציון וירושלים.

מודעה מאוצר הספרים

של ר' יצחק מאיר אלטער, 180 קלינטאן סט., ניו יארק

עם איז צו בעקומען ביי אונז אלטע אַנטיקען: שו"ת ראשונים ואחרונים, ספרי דרוש, חסידות, קבלה, ש"ס'ן, טורים, רמב"ם, משניות, חומשים, סדורים, טליתים, תפילין, מזוזות מסופרים יראים ושלמים.

אויך די פּאָלגענדע ספרים: אלע ספרי דרוש של הרב גאלאנט זצ"ל, זיין ספר „משל ומליצה“ אויף בראשית, שמות, ויקרא, במדבר. (קירצליך געהט ארויס פון דרוק אויף דברים). דעם ספר „כור המבחן“ שו"ת על הלכות מליחה ובשר בחלב פון הרב ראזענבערג, פון ספרינגפֿעלד. זעהר וויכטיג פאר יונגע לייט וועלכע האַלטען ביי ווערען רבנים. דעם ספר „נחלת יהושע“ פון הרב זאמבראווסקי, פרייז 60 סענט. אלע ספרים פון הרב פיין, פון דיטרויט. דעם ספר „הדושי הריטב"א על מסכת מועד קטן" פון הרב בלאך, פון דזשורזי סיטי, פרייז 1 דאלאר. דעם דרוש ספר „נחמד ונעים" פון האדמו"ר אורי לאנגנער, פרייז \$1.25.

J. M. ALTER HEBREW BOOK STORE

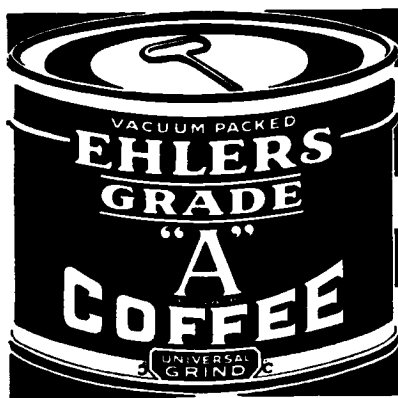
180 CLINTON STREET

NEW YORK, N. Y.

עהלערס גרייד „איי“ פרישע געשמאקפולע מחיהדיגע קאַפּע

כשר לפסח

וואקום געפאַסט

Buy it for quality

Save the coupons.

Vacuum packed

The flavor is richer

די איינציגע קאַפּע כשר לפסח
אונטער די השגחה פון ועד-הרבנים דניו-יאָרק רבתי.